

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
ਸਿੱਖ ਬੁਲੇਟਨ

The Sikh Bulletin

A Voice of Concerned Sikhs World Wide

January-February 2011

ਮਾਘ-ਫਗਣ ੫੪੨ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ

editor@sikhbulletin.com

Volume 13 Number 1&2

Published by: Khalsa Tricentennial Foundation of N.A. Inc; 3524 Rocky Ridge Way, El Dorado Hills, CA 95762, USA **Fax** (916) 933-5808
Khalsa Tricentennial Foundation of N.A. Inc. is a religious tax-exempt California Corporation.

In This Issue/ਤਤਕਰਾ

Editorial: Who are the Sikhs.....	1
Langar.....	4
Sikhism, Hinduism and Passionate Editorials	
Karminder Singh Dhillon, Malaysia.....	6
Commentary on the book 'Sikh Religion and Hinduism' by S. Gurbachan Singh Sidhu.....	9
Guru Gobind Singh in the Eyes of Non – Sikh Historians, by Sawan Singh Principal (Retired)....	12
ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਭਗੋਤੀ,	
Dalbir Singh [ds@diopres.com].....	13
A Great Way to start the New Year,	
Deepak Chopra.....	17
Guru Nanak shrine in Baghdad	
lives on in memories.....	18
Letter to the Editor.....	18
ਅਰਥ ਕਿ ਅਨਰਥ ? (ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਜਨਮ)	
ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਐਮ.ਏ (ਇੰਗਲੈਂਡ).....	19
ਅਖੌਤੀ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ	
ਡਾ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ.....	21
ਹਰਮੰਦਰ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ.....	24
Sardar Ujagar Singh Gill remembered.....	30

Maritime Sikh Society, Halifax, Canada

<http://www.army.forces.gc.ca/lf/English/Video/06-704HiRes.wmv>

Editor in Chief

Hardev Singh Shergill

Editorial Board

Avtar Singh Dhama, USA

Gurpal Singh Khaira, USA

Gurcharan Singh Brar, Canada

Dr. Sarjeet Singh Sidhu, Malaysia

Production Associates

Amrinder Singh

Sachleen Singh

This issue of the Sikh Bulletin is only in electronic format being sent to those whose email addresses we have. If you or someone you know would like to receive it please provide the email address. You may also pass it along to those on your email list.

The views expressed by the authors are their own. Please send the feedback and inputs to:

editor@sikhbulletin.com

Our Website: www.sikhbulletin.com

EDITORIAL

WHO ARE THE SIKHS?

1 GOD

A Sikh is a believer in and a follower of **Guru Nanak's** teachings.

Guru Nanak (1469-1539) was born in what is now Pakistan Punjab. There were two dominant religions in India at that time, Hinduism and Islam. He was born in a Hindu family but his lifelong companion was a Muslim, Mardana, as were many of his other followers. The Guru wrote hymns and sang to the music of Mardana's Rabab, a folk stringed instrument of that time. He was well versed in both Hindu and Muslim scriptures and in his writings he commented on both. To spread his message of oneness of God, the Creator, and oneness of humanity, he traveled to Muslim places of worship as far west as Mecca in Saudi Arabia and Hindu and Buddhist places of worship to the borders of Tibet in the North, Burma in the East, and Ceylon in the South.

Guru Nanak rejected centuries old ritualistic and discriminatory practices that had crept into the Indian society and ushered in a new movement of universal brotherhood, regardless of one's birth in a particular caste or religion. By doing so he gravely hurt the feelings of not only his family but also the entire high caste Hindu society and the Muslim administration, the establishments of the day.

Sikhism is unique among the world's religions because it is unlike any of them, except certain principles of ethics and moral norms which are common to all religions as well as the atheists. Like the three Semitic religions of, 'The Torah', 'The Holy Bible' and 'The Holy Quran' the Sikhs believe in their own scripture, Guru Granth Sahib. But the similarity ends right there. There are three fundamental differences:

1. The Sikh religion differs as regards the authenticity of its Scriptures from all other major world religions. None of their founders have left a line of their own composition and we only know what they taught through tradition or second-hand information put in writing long after they were gone and obviously influenced by the writers' interpretations. All 1430 pages of Guru Granth Sahib are poetry, set to Indian musical notes, and every word and verse can be attributed to **Guru Nanak**, five of his successor Gurus and 29 others, among them fifteen Hindu and Muslim Saints. These were godly men belonging to whole range of social and religious backgrounds, including those dubbed untouchables by the society.

In the Sikh Scripture, Guru Granth Sahib, the core concepts are **Guru Nanak's** but they are supported, elaborated and reinforced by all these other writers of diverse backgrounds, religions and regions of India. This makes Guru Granth Sahib a truly universal scripture. The following verse from Guru Granth Sahib on the subject of **Creation and Oneness of Humanity** is by one of those Saints. His name is Bhagat **Kabir**, whose pedigree is unknown but as an orphan he was brought up by a family of **Muslim weavers**:

First, Allah created the Light; then, by His Creative Power, He made all mortal beings.

From the One Light, the entire universe welled up.

So who is good, and who is bad? ||1||

*O people, O Siblings of Destiny,
do not wander deluded by doubt.*

*The Creation is in the Creator,
and the Creator is in the Creation,
totally pervading and permeating all places.*

||1||Pause||

*The clay is the same,
but the Fashioner has fashioned it in various ways.*

*There is nothing wrong with the pot of clay –
there is nothing wrong with the Potter. ||2||*

*The One True Lord abides in all;
by His making, everything is made.*

*Whoever realizes the Hukam of His Command,
knows the One Lord.*

He alone is said to be the Lord's slave. ||3||

The Lord Allah is Unseen; He cannot be seen.

The Guru has blessed me.

*Says Kabeer, my anxiety and fear have been taken
away;*

I see the Immaculate Lord pervading everywhere.

||4||3||

[Guru Granth Sahib page 1349]

2. Sikhism is a philosophy which has validity for all cultures and religions. Sikh Scriptures speak to a person of every religion or no religion. Anyone who agrees with and practices the teachings of Guru Granth Sahib is a Sikh, regardless of the faith of his/her birth. This makes the Sikhs welcome people of all faiths as brothers and sisters. However if there is a conflict between the teachings of the Guru Granth Sahib and of the other faith, the Sikh will only follow his Guru.

3. The Sikh concept of God is also unique. Most world religions believe in one God, but which one? God of Jews favours only his chosen people who are still waiting for their Messiah; Christian God would save only those who believe in his son Jesus Christ, the Messiah who has already come, and the Muslim God has the last word because Mohammed is the last Messiah and there shall be no more. President Bush has a different God than Osama-bin-Laden.

Guru Nanak's God is the God of the entire humanity. In a Sikh place of worship (called a Gurudwara - Guru's door), people of all races, colours, sexes, religions and nationalities are welcomed as equals without any question about their faith. No effort is made here at proselytization. Another unique feature of Sikhism is the '**Langar**', (food prepared in the community kitchen by volunteers and served to all those who enter the Guru's door. **See page 4.**). Everybody is invited to it without any distinction of caste, creed, colour or nationality

Guru Nanak's God is the God of entire creation, "**God is ONE. His name is Truth. He is the creator. He is fearless and not inimical. He is without death and without birth. He is self-existent. Humans can attune to him through Guru's grace. God existed in the beginning; He existed when time started running its course; He exists even now and He shall exist forever and ever**". **Guru Granth Sahib page 1.**

Sikhism is a modern, scientific, and practical religious way of life. It abhors asceticism and advocates an active life of a married house-holder in a classless and casteless society. It commands its followers to:

1. Earn their living by doing honest and productive work;
2. Share the fruit of their honest labour with the needy and those unable to help themselves; and
3. Remember the Lord, the Creator, at all times.

When the Pope had **Galileo (1564-1642)** jailed for advocacy of **Copernicus' (1473-1543)** theory, that earth revolves around the sun, condemned by the Roman Catholic Church as heretical, **Guru Nanak (1469-1539)** was postulating views on the origin of the Universe that will make the Big Bang theorists proud. He stated unambiguously that there were countless Earths, Moons and Suns. He called the natural laws that govern their motions in space His '*hukam*' (Cosmic Law). Cosmos is the manifest form of God and *hukam* (Cosmic Law) is the invisible form that pervades the cosmos.

Long before **Darwin's (1809-1882)** theory of origin of species, **Guru Nanak** had declared that life began in water and evolved through many life forms. Later it spread in the water, over and under the land and in the air. Human beings are the ultimate life form. Death is a loss of consciousness. When a person dies he/she does not go to heaven or hell, because heaven and hell exist only in our imagination. It is we who make a heaven or hell of our lives, here on this earth, during our life time. Upon death, the spark, we call soul, merges with the cosmic Consciousness and our physical body turns to dust of which it is made.

Although **Guru Nanak** was born into a Hindu household he shares not even the concept of God with Hinduism. At a very young age he refused to wear the janeu (Hindu sacred thread worn by high caste males); discarded the caste system (a religiously sanctioned discrimination still entrenched in the 21st century democratic India); preached against idol worship; recognized the dignity and equality of every human being; asserted the equality of men and women; condemned the Hindu practice of *Sati* (live immolation of a widow on her husband's funeral pyre); instructed the women to discard veil; allowed widow and widower remarriage; rejected the then prevalent concepts of *karma*, after life salvation, *tapasya*, heaven and hell (after death), incarnation, transmigration, 84 lakh juni (8,400,000 life forms) *yatra* to holy places, fasting, multiple gods and goddesses. He preached '*sarbat da bhala*' (*good of everybody*) which is unique only to

Sikhism. His was a faith of Universal Humanism and is a faith for this Scientific Age.

Sikhism places emphasis on individual human dignity and intellect. It has nothing like the Ten Commandments or the Sharia Law. Instead the Guru simply says do not commit an act that you will later regret and do not eat or drink that is unhealthy for your body and mind. Simple as that! **Guru Nanak** rejected the concepts of virgin birth, resurrection, specific times or directions for prayer. Starving the body for a day time (as fast) and then gorging it at night fall was abhorrent to him. Pilgrimage for spiritual gain and feeding the Brahman to sustain deceased relatives has no value in Sikhism

In Sikhism, no one place is holier than the other because all places are created by God and God permeates everywhere. The place where you live is just as holy as Hardwar, Banaras, Mecca, Medina, Jerusalem and Salt Lake City. No one time or day is more auspicious than another. Only the time spent in honest productive work and prayers is considered blessed.

Women constitute one half of humanity but no religion accords women the status that **Guru Nanak** demands for women:

From woman, man is born; within woman, man is conceived; to woman he is engaged and married. Woman becomes his friend; through woman, the future generations come. When his woman dies, he seeks another woman; to woman he is bound. So why call her bad? From her, kings are born. From woman, woman is born; without woman, there would be no one at all. O Nanak, only the True Lord is without a woman. That mouth which praises the Lord continually is blessed and beautiful. O Nanak, those faces shall be radiant in the Court of the True Lord. // 2 //Guru Granth Sahib page 473.

Sikhism openly states:- "*Truth is higher than everything, but higher still is truthful living*" because **that is union with God**'. (Guru Granth Sahib page 62)

Hardev Singh Shergill

[Please feel free to copy, translate into other languages and distribute this very brief introduction to Sikhism. ED.]

LANGAR

THE POWER OF DEVOTION SOME EYE-OPENING FACTS:

The spectacular Golden Temple of Amritsar

For a moment, if one pushes the religious fact aside, it is no ordinary feat to serve a meal to thousands of people in a day and that too round-the-clock.

Forty to fifty thousand people, on an average, partake of langar every day at Harmandar Sahib. "On Sundays, festival days and Masya, the number exceeds 1 lakh," says jathedar Harpinder Singh, who is in charge of the langar.

Serving such a huge gathering is not an easy task. But, the devotion and selfless service of the sewadars makes the job simple.

"We have 300 permanent sewadars who work at the langar. They knead dough, cook food, serve people and perform a number of other jobs. Also, there are a good number of volunteers, both men and women, who work in kitchen and langar hall. They also wash and wipe the utensils. "In the washing hall we have four sewadars to supervise the work," adds Harpinder Singh.

Of course, an elaborate arrangement is in place to cook and serve food at such a large scale.

The langar at Harmandar Sahib is prepared in two kitchens, which have 11 hot plates (tawi), several

burners, machines for sieving and kneading dough and several other utensils. At one tawi, 15 people work at a time. It is a chain process - some make balls of dough, others roll rotis, a few put them on the tawi and rest cook and collect them.

It is all done so meticulously that one is surprised to see that on one hot plate, in just two hours, over 20 kg of flour is used to make rotis. The kitchen also has a roti-making machine, which was donated by a Lebanon-based devotee. The machine is, however, used only on days that are likely to witness huge crowds. The machine can make rotis of 20-kg flour in just half-an-hour. To get the flour, there are two machines in the basement of the langar hall and another that kneads one quintal of flour in just five minutes. It is this fine team of man and machine that makes it possible for the gurdwara to provide 24-hour langar on all days.

Chapati Machine

But, what about putting together the raw material?

"About 50-quintal wheat, 18-quintal daal, 14-quintal rice and seven quintal milk is the daily consumption in the langar kitchen. We have utensils that can store up to seven quintal of cooked daal and kheer at a time," says assistant in-charge Kanwaljeet Singh. Items needed in langar are bought in huge quantities from Delhi. The purchase mainly includes pulses, while other every-day requirements are met from the local market. A stock of all items is maintained for two months, he adds.

British Foreign Minister Jack Straw makes chapatis at the langar hall of Golden Temple during his visit - ANI photo

"Desi Ghee comes from Verka Milk Plant in the city. Also, the devotees make donations. In a day we receive, over eight quintals of sugar and seven quintals of dal. Often, people also donate money in langar funds. For instance, we recently received a donation of Rs 2 lakh from a devotee who wanted to bear all langar expenses for a day," says in-charge Harpinder Singh. "Besides dal-roti, kheer and karah prasad is prepared on alternate days. On an average, seven quintals of milk and an equal quantity of rice is needed to prepare kheer. On festive occasions, we also distribute jalebis.

Every day over 100 gas cylinders are needed to fuel the kitchen. For making tea, 6 quintals of sugar and 20 kg of tea leaf are consumed," adds Kanwaljeet.

But, all this wouldn't have been possible without the grace of Waheguru: "Loh langar tapde rahin" (may the hot plates of the langar remain ever in service) are the words that every devotee says in his prayers at the gurdwara. At a time, over 3,000 people are served on

the two floors of the hall. Everyone is welcome at the darbar to share the meal, with no distinction of caste or religion.

Early morning meditation at the Harmandir Sahib

The Sikh practice of Guru ka langar was strengthened by Guru Amar Das, the third Sikh guru. Even Emperor Akbar, it is said, had to take langar with the common people before he could meet Guru Amar Das. Langar or community kitchen was designed to uphold the principle of equality between all people regardless of religion, caste, colour, creed, age, gender or social status.

In addition to the ideals of equality, the tradition of langar also aimed to express the ethics of sharing and oneness of all humankind.

Langar Being Served

On the other hand, following the principle of division of labour, the sewadars in the hall make sure that sangat gets the complete meal, from pickle to rice and

dal. The whole thing is highly organised - from arranging the material to cooking and then serving.

After eating, the utensils are collected in one part of the hall in huge bins from where they are taken away for washing. Once cleaned, the dishes are quickly but neatly stacked in huge, wheeled storage bins, ready to be used again for the next sitting.

Aashima Seth Captured on film Belgian filmmakers, Valerie Berteau and Philippe Witjes, who were so impressed with the langar at the Darbar Sahib that they made a documentary film on it. Entitled Golden Kitchen, the film has impressed audiences at numerous film festivals in Europe. On June 6 this year, it was adjudged 'Outstanding' at the Festival of Short Films organised at the New York Museum of Modern Art.

Critics have praised the film for bringing out the beauty of what is for western audiences "an endeavour that is remarkable in scale, the clockwork efficiency with which the kitchen is organised and the fact that all the people manning the kitchen are volunteers who are inspired to undertake the heavy labour by their religious convictions."

IN THY SERVICE around 3,000 people are served meals at a go. It wouldn't be possible without sewadars, who look for no return except Waheguru's blessings.

SIKHISM, HINDUISM AND PASSIONATE EDITORIALS

Karminder Singh Dhillon, PhD (Boston)
Kuala Lumpur, Malaysia

I am drawn to SP Sidhu's comments regarding Shergill's "passionate editorials" (Letter to the Editor, SB Nov-Dec 2010). Two issues in Sidhu's letter are of particular interest and I pray my comments, inspired in turn by Sidhu's passion would be of some help.

FIRST ISSUE: Within paragraph 6 of his letter, Sidhu writes: *"I can tell you not one or two, but numerous things Sikhism shares with Hinduism. I would be much obliged to learn from you the real differences between Hinduism and Sikhism. List please!"*

It's a pity that Sidhu did not himself list out the "numerous" or even "one or two" similarities between both faiths for us readers to have benefitted from his insights. Such oversight notwithstanding, the following two **foundational** differences between the two spiritual paths may be worth pondering.

The root Hindu belief with regard to God is rooted in trinity and its accompanying traits. It is a trinity in which each of its powers is autonomous and separate. Bhrama the single creator is independent from the other two. Vishnu the sustainer is self-governing and self ruling in that he does not consult with the other two as well. Similarly, Shiv is self directing, detached, and self governing in matters concerning death and destruction. The powers of the trinity are thus independent and sovereign. The origins of their power are self derived. For this reason, the Hindu faith system as represented by the place and method of spiritual entreaty is based on one of the three, but not in combination. For instance, one finds a Vishnu *da Mandir*, and within it devotees of the God of Life. Outside of that, one finds a *Shiv da pujari* but not within a *Vishu* or *Bhrama da mandir*. Similarly a *Bhrama da bhagat* is just that – a devotee of the Hindu God of creation. A cursory survey of the Hindu *mandirs* would reveal that out of twenty *mandirs* (and devotees, one would imagine) seventeen would belong to Vishu or his incarnations, two to Shiv and one to Bhrama. The logic of the numbers at first glance is simple practicality – it is matters pertaining to life and its sustenance that most humans are concerned with. Humans do fear death and hence have chosen not to discard Shiv in prayer completely – hence the two

mandirs devoted to Shiv. But Bhrama is worthy of being ignored altogether because creation (birth) has already taken place! So why bother with placating the God of creation. But if viewed deeper, such practicality is rooted within philosophical underpinnings of a trinity that is autonomous and sovereign in its origin as well as all major aspects of Hindu spirituality – including everyday spirituality as evidenced from the *mandir* proportions above.

The root belief of Sikhism on the other hand is rooted in the unity of God. In the *mool mantar* – a list of attributes of God – the first attribute *Ek Oangkar* denotes his numerical as well as functional unity. In *Japji* Guru Nanak says of the trinity: *Eka Mae Jugat Viayee, Tin Cheley Parvaan. Ek Sansari Ek Bhandari Ek Laye Deebaan*. The use of the word “*parvaan*” denotes the accepted belief of trinity of the creator of the world (*sansari*), sustainer (*bhandari*) and destroyer (*deebaan*). Guru Nanak makes clear that the **source of the power** of creation, sustenance and destruction is **one** and more importantly, not with the trinity but *elsewhere* – *Eka Mayee*. The accepted trinity is the three children of the one mother Creator. It is the mother who creates her children, not the other way around.

Guru Nanak thus deconstructs the notion that each portion of the trinity is supreme. Supremacy is to the Higher Creator who created these powers. Guru Nanak further deconstructs the notion that the trinity is autonomous, separate and sovereign – by use of the word “*Cheley*” for the trinity – they are *followers* of the Command and *subject to* the command themselves, but *not* masters. As followers, the origin of their powers is not self-derived. In *pauree* 26 Guru Nanak describes Bhrama as singing the praises of the Supreme Creator – *Gavan Tudhno Esar Bhrama Devi*. This verse underlines the master – *chela* relationship: it is the *chela* who sings praises of the master, never the other way around. In *pauree* 35 of *Japji*, Guru Nanak says, “*Ketey Bhrama Ghaarat Ghraeeay, Roop Rang Key Ves*” The creator has created countless Bhramas. In essence, then Guru Nanak is deconstructing the notion of Bhrama being the single creator. Instead, Guru Nanak is saying that the Single Creator created a multitude of other creators of various types and forms of which Bhrama is but one. So because God can create a million Bhramas, and Bhrama cannot create a single God, it is clear as to who the ultimate creator is.

Within the 1430 pages of the GGS, Bhrama, Vishnu, and Shiv are mentioned countless times in a variety of aspects – but always as **creation**. For instance Bhagat Kabir asks rhetorically on page 331 of the GGS *Jhagra Ek Niberho Raam* (Kindly settle this dispute, God). *Bhrama Bda Kay Jaas Upaiya* (Is Bhrama larger than that that created him?). Again on page 441: *Sarpnei Tay Upar Nahi Baliya. Jin Bhrama Bishen Mahesh Chaleya* – None is beyond the worldliness of *maya*. Even Bhrama, Vishnu and Shiv got deceived into it. Guru Nanak says on page GGS 227: *Prithmay Bhrma Kaley Ghar Aiya* – and (just like the rest of creation) Bhrama entered the house of death. On Page 231 GGS Guru Amar Das writes: *Bhrama Mool Ved Abhiosa* – Bhrama is the founder of the study of Vedas. On page 359 of the GGS Guru Arjun writes: *Paye Thagauli Sabh Jag Moheya. Bhrama Bishen Mahadeo Moheya* – Maya has bewitched Bhrama, Vishu and Shiv.

The sum total of such mentions provide us with the most fundamental, most basic and most primary difference between Sikhi and Hinduism – namely that in Hindu spirituality Bhrama is the one creator, while in Sikhism Bhrama is part of the multitude of God’s unlimited **creation and subject to the laws of creation** such as worldliness, *maya* and death. In Sikhi therefore, the Hindu god of creation was not beyond creation himself. In Hinduism, Shiv is the primary God of death, but in Sikhism Shiv was subject to death himself. Only the *Eka Mayee* is above birth, death and everything in between – hence *Akaal Moorat* (timeless), *Ajooni* (beyond life) and *Saibhang* (beyond creation) are basic Sikh descriptions of God. **The difference between Hinduism and Sikhism on the notion of God is thus fundamental and as immense as it can be between the Creator and creation.**

What about the belief regarding creation itself? The root Hindu belief is that this creation is a myth. Creation is unreal in Hinduism. It is an illusion. Sikhism’s position is that the creation is not only real, but that God resides within His creation. Because God – a real entity - resides within His entire creation, the latter cannot be an illusion. The term “*Karta Purakh*” in the *mool mantar* depicts such a position. He is not just a Creator, but a Creator Being. Creator Being means He is the essence of all that is created. He creates all and resides within all as the soul of creation. On page 83 of the GGS, Guru Nanak says *Kudrat Kar*

Kay, Vasia Soey. He created (*kar kay*) the creation (*kudrat*) and resides (*vasia*) within it. On page 998 of the GGS, Guru Arjun similarly writes: *Sabh Meh Ek Niranjana Karta, Sabh Kar Kar Vekhey Apey Chalta*. The one detached Creator creates all and attaches Himself within all. He oversees all his Creation and its running. In Sikhism therefore, God is real. So is His creation. But the Sikh is to see God as the permanent reality and creation as a reality subject to the wishes and desires of the Creator. His creation will remain real as long as He wants to keep it that way. Yes, life is transient, unpredictable and temporary. But it is to be lived in a real way within a real world with the underlying emotion that we have to leave it behind someday. **The difference between Hinduism and Sikhism on the notion of creation is thus fundamental and as immense as it can be between reality and illusion.**

It can be argued that the above two differences are intrinsic enough to create an entire plethora of divergence at the secondary levels. There may thus be no real need to provide a “list” of differences per se. SECOND ISSUE: Within paragraph 8 of his letter, Sidhu writes: “*Guru Nanak did not condemn (the) janeu, but the falsehood behind it. He actually pleaded to get a janeu of a certain kind, which he will (sic) gladly wear. May I know, what is the difference between a janeu and a gatra or panj kakaars?*”

Guru Nanak’s views on the *janeu* are contained in numerous places within the GGS (page 351, 355, 471, 903, and 951 for instance). There is a difference between rejecting the *janeu* and pointing out the falsehood behind it. Guru Nanak’s writings in the GGS indicate that he critiqued both the falsehood and the truths that were evident of the *janeu*. This is a crucial point that Sidhu misses. The primary truths of the *janeu* were two. First, it was meant to denote the class of the wearer – different classes wore it differently and it was made of different material for different castes. The second truth was that the *janeu* was denied to the female. So when the *janeu* ritual was performed on young Nanak, he asked the *pandit* to explain to him why his elder sister Nanaki was not given one to wear. The *pandit* narrated the truth as it stood then – Nanaki would have been entitled to one had she been born male. Guru Nanak responded that if something was denied to one half of mankind, he would not be part of it. He thus refused to adorn it. **Here then – at the most**

simplicistic level - lies the first difference between the *janeu* and *gatra*. One is gender specific, the other gender neutral. The implications are severe in that one can be considered a symbol of discrimination while the other one of equality. Nowhere is there a prohibition against the female with regards the *gatra kirpan*. Then the Guru proceeded to enquire about the material that was used to make the *janeu*. The line of questioning depicts the depth of Guru Nanak’s concerns with both the truths and falsehoods of the *janeu*. The pundits answer was also two fold – he described the quality of the cotton and the process of its construction and tied it to Guru Nanak’s perceived class (*Khatri*). Thus far the *pandit* was speaking about the truths of the *janeu*. **Herein then, lies the second difference. The *gatra* has no such class or creed distinctions, and the *kakars* are meant to unify its wearers.** In order to convince Guru Nanak to adorn the *janeu*, the *pandit* went on to narrate the spiritual aspect of the *janeu* – in particular the fact that in the afterworld, the *janeu* would provide recognition for one’s spirituality. Here, as far as Guru Nanak was concerned, the *pandit* was stepping into the arena of spiritual falsehoods. How could a piece of cotton, spun, woven and tied into specific number of knots have even an iota of spiritual essence? Hence his famed critique on page 441 of the GGS: *Dya Kapah Santokh Soot, Jat Ghandee Sat Vat*. Cotton (the basic ingredient of the *janeu*) is my compassion, contentment my thread, modesty the knot and truth the twist. This is the sacred thread of the soul; if you have it, then spin one. Only such a *janeu* will not break, get soiled, be burnt, or lost. Blessed are those mortal beings, O Nanak, who wear such an adornment around their necks. The thread is bought for a few shells. It is weaved and put on while seated in a “holy” enclosure by the *brahmin* who acts as a guru in convincing the wearer to adorn it. But in death, even the *brahmin*’s sacred thread falls away, and his soul departs without it.”

So Sidhu’s assertion that Guru Nanak merely condemned the “*falsehood behind the janeu and pleaded to get a janeu of a certain kind, which he will (sic) gladly wear*” is superficial. In essence what Guru Nanak did was to (i) reject the truths of the *janeu* (ii) critique the falsehoods that sustained the *janeu* (iii) create a set of original truths for the *janeu* (compassion, contentment, modesty and truth) and (iv) benchmark the role and position of symbols (in this

case the *janeu*, and elsewhere other symbols such as yogi ear-rings, begging bowls, Islamic prayer mat etc) within spirituality **for Sikhs to apply in their own spiritual journeys**. It is this fourth objective that is primarily crucial to followers of Guru Nanak's Sikhi. The first three objectives are supportive in nature – helping. Illustrating, and persuading the believing Sikh to get to the fourth part.

In essence then, there is no similarity in the truths that are embodied within the *janeu* and the *gatra* and *kakars*. In fact, the truths are at opposing spectrums. The *khande da pahul* and subsequent wearing of the *panj kakars* and the accompanying injunctions of *rehat* are testimony of the absence of gender, caste or class biases within humanity. The SRM allows for both males and females to be equally part of the *pahul* administering *pyares*.

It goes without saying that if Sikhs allow the *gatra* and their *kakars* to be tied to the same spiritual falsehoods of the *janeu*, then there would be no difference between the two – **at the level of falsehoods**, that is. Any Sikh who claims that his *gatra* or *kakars* indicate his higher standing than those who don't adorn them is as guilty the *brahmin* that was critiqued by Guru Nanak. Any Sikh who claims his/her *gatra* would act as his visa for entrance into the heavens would be as disappointed as the *pandit* who came in enthusiasm to put a *janeu* on Guru Nanak but went back questioning his own sacred thread. Any Sikh who claims a female is unworthy of a *gatra* herself, or unqualified to be part of the *pahul* administering *pyares* would be best advised to re-read Guru Nanak's verses on page 471 of the GGS as reproduced above.

Since SB editorials have been the point of conception of Sidhu's passionate letter a point or two relating to them may be necessary. I have kept in my personal collection - from as long as I discovered the SB – all editorials. The courageous, thought provoking and passionate Sikhi writing style therein is in stark contrast to the politically correct, condescending or free-for-all *mela* type worthless writing that has come to plague a majority of our online publications. May Waheguru Bless the Sikh Bulletin abundantly.

COMMENTARY ON THE BOOK 'SIKH RELIGION AND HINDUISM' AUTHORED BY S. GURBACHAN SINGH SIDHU

My first introduction to S. Gurbachan Singh Sidhu came about in 1992 when on a visit to London we visited the Sikh Missionary Society's book store in search of a volume of Guru Granth Sahib. While there I ran into a treasure trove of pamphlets on various topics relating to Sikhism, in English. I helped myself to all of them. They were all authored by him.

In 1996 responsibility to administer a Gurdwara fell upon me but I did not know much about the faith that I was born into and I did not want to operate this Gurdwara as all the other Gurdwaras because I knew this much, Sikhism is neither being practiced nor preached in any of the Gurdwaras that I knew of. In 1998 I resorted to distributing an open letter, "In Search of Sikhs". That produced positive results but it also created a problem; where to find authentic literature on Sikhism and also in English for the Diaspora youth. I still had my collection of Mr. Sidhu's pamphlets and I tracked him down to his house in United Kingdom.

He graciously not only accepted my phone call but was also very supportive of our effort to produce literature on Sikhism in English for the Diaspora youth. Our initial conversation over the phone resulted in his book 'Sikh Religion and Christianity' in 2001 because most Sikh families live in those countries where Christianity is the dominant religion. Same year, in quick succession, saw the publication of 'Sikh Religion and Islam', followed by 'An Introduction to Sikhism' (2003) and 'Panjab and Panjabi' (2004). He has written many more books since but we were able to publish only these four because by April 2005 we were history.

Our demise began on October 26th 2003, the day we held the First World Sikh Convention in Chandigarh. This convention was entirely funded by Diaspora delegates who had been coming to Roseville, California since 1999, to our annual conferences. The thrust of the Convention was to bring about Reformation in Sikhism. Establishment, headed at that time by Manjeet Singh Calcutta as Secretary of the S. G. P. C. and Vedanti as the Jathedar of Akal Takhat, vehemently opposed it and even went to the extent of

denying us three venues, one after the other, for holding the Convention. The third venue was finally forced to concede by court order obtained on Divali day, a Saturday, one day before the Convention. By the time I returned home, a rival Gurdwara, a mile or so from us on a three year lease at \$8,300.00 per month, was already in business.

But the mere occurrence of this Convention generated so much interest in Diaspora that in 2004, on demand, Prof. Gurtej Singh and I held six conventions in six countries in six weeks at Kuala Lumpur, Sidney, Toronto, Philadelphia, London and Chandigarh, in addition to smaller gatherings in Bangkok, Thailand and Vancouver, Abbotsford and Calgary, in Canada. By this time, as is the destiny of Gurdwaras, one Gurdwara had split into two because of power struggle and we had introduced reform in the form of dropping 'pratham bhagauti' from Ardas, banning Akhand Paths and recitation of three banis from the so called Dasam Granth that are part of *khande-di-pahul* ceremony. After Vaisakhi 2005, the reform Gurdwara ceased to exist for lack of Sangat. So much for spirit of reform and hunger for knowledge of Sikhi among Sikhs. It was during this second convention in Chandigarh that I and Mr. Sidhu met for the first and only time when he made a special effort to drive to Chandigarh for a short visit with me while he was in India during his regular annual visits to hold free eye and other clinics.

By this time it had become clear to me that in spite of too many Hindu practices that had crept into Sikhism, Sikhism had nothing in common with Hinduism. With that thought in mind I approached Mr. Sidhu about writing a book comparing Sikhism and Hinduism. He did not say yes and he did not say no because he knew that unlike the three occidental religions based on a particular religious scripture and Sikhism, Hinduism has no such one religious scripture. And, of course, he is sensitive to the feelings of Hindus who could feel hurt by the comparison.

He has written so many books on Sikhism but in my mind this is his most important work, and I hope it receives widest possible circulation in Panjab, in addition to Diaspora, so that our youth can discover the treasure our Gurus gave us that I missed out while growing up in India. I was so ecstatic to hear from him that he would like to send a draft of this book to me for my opinion.

I have been privileged to read this draft and I express my gratitude to him for writing it. I also feel vindicated in my belief that other than the fact that Guru Nanak was born in a Hindu family, there is nothing in common between the faith he was born into and the faith he gave birth to. There is no better way to highlight the core concepts of this book other than in Mr. Sidhu's own words:

"Sikhism is based upon the writings of the Sikh Gurus inherent in the Granth Sahib. These writings are the basis of real Sikhism. Anything outside the Granth has a value for the Sikhs only if it agrees with what the Sikh Gurus have written. A close examination of the Guru's philosophy proves without any shadow of doubt that Sikhism has nothing in common with any world religion except certain principles of ethics and moral norms which form an inalienable part of all religions."

"I have been reluctant to write on Hinduism. My first difficulty was to answer the question "Who is a Hindu?"

"The idea in writing this book is to bring home the myths of Hindu religion to the notice of the Sikhs. It was the religion of their ancestors, a religion that they have now renounced. This will give them the opportunity to assess whether their new adopted religion is any better than the one they abjured. In doing so, they will also find the basic differences between the two lines of thought."

"Vedant is full of contradictions. There are at least six different philosophies in it. One Granth says one thing another says the opposite. This causes confusion and disbelief. It was for this reason alone, if not for others, that Hindu scriptures were rejected by the Sikh Gurus. Vedantic literature is also full of obscenities which are an anathema to morality. It supports class distinctions which are totally refuted by Sikhism. Sikhism is a unified system of beliefs which neither contradict each other nor are in anyway antisocial. They gravitate around the worship of one God."

"It is absolutely wrong to say that the Sikh Gurus have borrowed any material from the Vedas because the Granth Sahib clearly criticizes the Vedas and rejects them out rightly as useless and misleading."

“This makes Hinduism a leading light of inequality.”

“According to Sikhism world has seen millions like Ram Chandars and Krishnas. They were rulers promoted as spiritual giants. According to Sikhism they could not understand God much less be one.”

“The Sikhs believe that the society needs Knowledge (gian) and it is only through knowledge (gian) that things can be sorted out. Unfortunately gian has been denied to a large section of the people by the Hindu scriptures for a long time.”

“Having read the Hindu scriptures and then the Guru Granth Sahib Swami Ram Tirath Dandi Sanyasi compared them both and wrote “Unlike the Puranas, this great Granth did not recognise any god or goddess as the Creator. Every writer of the Puranas extolled his own god or goddess to the skies and labelled other gods as the slaves. The multiplicity of gods thus generated caused dangerous dissensions in the Indian society. As a result India was enslaved by the foreigners for a long time. Even now this multiplicity of beliefs is an impediment in the path of national unity.”

The writers of Gurbani recognised only God as the creator of the universe and being omnipotent, the pivot of religious worship. They strongly condemned the stone worship preached by the Puranas and advised the people to traverse the road leading to the omnipresent God.”

“Sikh Gurus rejected the Hindu scripture and the Hindu gods.”

“Soon after Guru Gobind Singh’s death the Sikhs reverted to the forests and the caste system raised its head again under the influence of the Brahmans who had taken over the Sikh religious places. They distorted and misrepresented the tenets of Sikhism since there was nobody to counteract their nefarious designs.”

“According to the Tantrics the best form of worship is the fullest satisfaction of the sexual desires of man therefore in Tantric worship sexual intercourse with any woman is prescribed as a part of worship. The Sikh Gurus condemned the Tantrics and their practices.”

“Manu, the law giver of Hinduism, considered women impure, subservient to men, and lower in

status. He disallowed them from listening to the Vedas.”

“Manu labeled women as Satridhana (chattels). They were, therefore, no better than a Shudra. He expected them to remain under the guardianship of their father, brother, or husband throughout life. “In childhood, a woman must be subject to her father, in youth to her spouse. When her husband dies then to her sons, and the woman must never be independent.” (Manu V. 148)

“Sati (Self immolation) has been a ritual among the Hindus for many centuries. The Hindu widows were forced to burn themselves in funeral pyres of their husbands.”

“The custom of Sati was snubbed by the Sikh Gurus.”

“Guru Nanak, the first Sikh Guru, openly stated that all human beings are equal in the eyes of God... not to let women commit sati or wear veils.”

“Sikhism says that “one must read, understand and act upon the religious instruction only then can he attune to God.” It forbids the worship of statues and pictures and advises concentration on Gurbani for accumulation of spiritual merit through knowledge.”

Preparation of this book, and his other books, has entailed tremendous effort and time by the author and all this not only for no financial gain but also involving personal out of pocket expenses since his books are not for sale. Sikhs, as a nation scattered all over the globe, owe him our gratitude for not only this wealth of information but also as an example in sewa, a salient concept of Sikhism. We wish him good health, long life and continuation of this sewa.

Hardev Singh Shergill
President

Khalsa Tricentennial Foundation of North America Inc.

Editor-in-Chief

The Sikh Bulletin

editor@sikhbulletin.com

May 21, 2010

GURU GOBIND SINGH IN THE EYES OF NON – SIKH HISTORIANS

Compiled by Sawan Singh Principal (Retired)
10561 Brier Lane, Santa Ana, California 92705.
714 397 6316
sawansingh85@gmail.com

Syad Muhammad Latif, a famous historian, writes in '**History of the Panjab**' (1989 edition) :

“Historians agree in praising the great merits of Guru Govind Singh. In him were united qualities of a religious leader and a warrior. He was a lawgiver in the pulpit, a champion in the field, a king on his *masnad*, a *faqir* in the society of the *Khalsa*. He was the right man for the needs of the time”. (Page 270)

“His preserving endurance in the midst of calamities and disasters was equal to his bravery and valour in the field, and , although he did not live to see his great ends accomplished, yet it acknowledged on all the hands that the conversion of a band of undisciplined Jats (given to rapine and plunder or to agricultural pursuits) into a body of conquerors and a political corporation was due entirely to the genius of Govind (Singh), whose history is closely interwoven with that of Sikhs as a nation.

Page (271)

JD Cunningham, an eminent historian, writes in his book, “**History of the Sikhs**” (1915 edition):

“The last apostle of the Sikhs did not live to see his own ends accomplished, but he effectually roused the dormant energies of a vanquished people and filled them with a lofty although fitful longing for social freedom and a national ascendancy, the proper adjuncts of that purity of worship, which had been preached by Nanak”.(Page 75.)

Duncan Greenless, a famous historian, has written in his book' **The Gospel of the Guru Granth Sahib** (1975):

“Circumstances in the country had changed greatly; India was under the ruthless bigot Aurangzeb, and there was no constitution, which could protect her people from his brutalities. Under him Hindus had no legal rights, and their temples burnt.

There was nothing else to do but to submit like cowards or the resist like men. The Guru was forced into resistance by the incessant attacks of jealous Hill Rajas who could not tolerate the rise of Sikhism beside them;

he used violence and the sword as the surgeon when all the means have failed takes up a knife. The evil of the day could be combated only in that way.” (Page XCiX)

W. Owen Cole in his book '**Sikhism and its Indian Context**' 1469-1208 (1984 edition, London) writes:

It is not to deny the importance of either religion or the struggle for freedom in his life, but it is to assert that his desire was for conditions in which his people could develop their way of life and worship in peace. Page 266.

Sir Gokal Chand Narang writes in his book '**Transformation of Sikhism**' (1960) :

“The seed, which blossomed in the time of Guru Govind Singh, had been sown by (Guru) Nanak and watered by his successors. The sword which carved the Khalsa’s way to the glory was undoubtedly, forged by Guru Govind [Singh] , but the steel had been provided by Guru NanaK---.”(Page 17.)

Hari Ram Gupta, a very famous historian of the Punjab History writes in his book, '**History of the Sikhs Volume 1**' (1984 edition):

“The Guru gave the Khalsa the social idea of equality and close brotherhood. There was to be no distinction of birth, caste, and class of colour. All were equal in social status, and had the same rights and privileges. He thus enunciated ninety years earlier the principles of liberty, equality and fraternity which formed the bedrock of French Revolution.”(Page 282.)

“The Guru’s four acts of crowing glory are : (a) creation of Khalsa, (b) bestowal of political sovereignty on the Khalsa, (c) the selection of Banda Bhadur for the establishment of the Khasa rule and (d) declaring the Holy GranthI as the eternal guru.” (Page 337.)

Anil Chandra Banerjee, an eminent historian from Bengal, writes in his book **The Sikh Gurus and the Sikh Religion** :

“His performance as a war leader is not to be judged by his apparent failure to humble his enemies. He prepared the ground for the war of independence and the emergence of the Sikh State after his death.”
(Page 341)

“ The new system of initiation, the abolition of

Masand system, the elimination of personal Guruship and the recognition of the authority of the 'Panth' appeared to be radical measures even though they were rooted in the past. " (Page 348)

Daulat Rai, and Arya Samaji Historian of the west Panjab, In his book '**Sahib-E- Kamal Guru Gobing Singh** (1993 edition) writes: -

"It is extremely rare if not altogether impossible to find all the good qualities in one man. But the Guru was an embodiment of all round perfection. He was a poet, a religious leader, a religious and social reformer, an excellent planner and counselor and superb general. He was a poet whose verse was forceful and vibrant with emotions of every kind, and highly eloquent. As a reformer in the social and religious spheres he had no peer. In the battle-field he was a dauntless general unperturbed by the turn of events. He was a sagacious and far-sighted counselor, a true lover of his country, an unflagging champion of his people, an unrivalled martyr of his country." (Page 154.)

" The Guru was able to infuse new blood and vigor in dying Hindu Nation. From Amongst the cowardly and supine Hindus, he created a new breed of virile and valiant people, the *Khalsa*, filled with the spirit of selfless service and self-sacrifice for the good humanity and the Glory of Akal."(Page 175.)

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸਿੱਖ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਭਗੋਤੀ

Dalbir Singh [ds@diopres.com]

During the last two sessions held on 7th October and 4th November 2007, Dr. Tejpal Singh has already explained the importance and significance of the Sikh Ardaas as collectively accepted by the Guru Panth by virtue of SGPC's Resolution No. 97 dated 3rd February 1945, reproduced in the Sikh Reht Maryada 'as amended subsequently' (when?). However, due to time constraints, certain queries could not be taken up for discussion. Accordingly, I have been asked to participate so that discussion may proceed further.

At the outset, I wish to share with the audience that "despite some ambiguities" now being raised, I have been following "Ardaas" twice a day after reciting

Nitnem, as mentioned in the Sikh Reht Maryada. Whatever, comments are expressed here by me are for the sake of discussion only (why not to decide the issue?) because no individual or group has the Authority to modify SRM except by the Guru Panth (where is Panth that follows Guru Granth Sahib?) that too on the basis of collective Resolution passed by the Sarbat Khalsa (define this term) and officially conveyed by the SGPC (Is SGPC reliable? Why reverting its decision regarding Nanakshahi Calender?) Under Heading "Ardaas", footnote is given in the Sikh Reht Maryada, which reads as below:

ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਹੈ । "ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੋਤੀ" ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ 'ਨਾਨਕ ਨਾਮ' ਵਾਲੀਆਂ ਅੰਤਲੀਆਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ । (ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਸਿਖ, ਜੱਥੇਦਾਰ ਜਾਂ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ "ਨਾਨਕ" ਪਦ ਵਰਤਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ?) ਅਤੇ (ਜੇ ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬਿੰਦੀਆਂ ਕਿਵੇਂ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?)

It is thus essential to know why "Pritham Bhagauti...", which is not enshrined in Guru Granth Sahib, was accorded the status of "Gurbaani, Divine Word" ?

Various Sikh Authors and Scholars have pointed out that first stanza of "Ardaas" has been found to be lifted from "Vaar Durga Kee", which has (55) Stanzas under Serial Nos. 1 to 55. Here, I will reproduce only two Stanzas i.e. First and the last though all Stanzas need to be studied (describing Devi Durga vs Demons' wars):

{ਨਿਤਨੇਮ ਗੁਟਕਾ / ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ}

ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ	ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥
ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ	ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥
ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ	ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੋਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥
ਅਥ ਵਾਰ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਲਿਖਯਤੇ	ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੋਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ ਗੁਰ
ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦	ਨਾਨਕ ਲਈਂ ਧਿਆਇ ॥
ਪਉੜੀ	ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸੁ
ਪ੍ਰਥਮਿ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਕੈ	ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈਂ ਸਹਾਇ ॥
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ ।	ਅਰਜਨ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਨੇ ਸਿਮਰੋ
ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸ	ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ॥ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕਿਸ਼ਨ
ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈ ਸਹਾਇ।	ਧਿਆਈਐ ਜਿਸ ਡਿਠੇ ਸਭਿ ਦੁਖਿ ਜਾਇ ॥
ਅਰਜਨ ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਨੇ	ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰਿਐ
ਸਿਮਰੋ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਇ ।	ਘਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ ॥

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸਨਿ ਧਿਆਇਐ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ ॥
ਜਿਸੁ ਡਿਠੇ ਸਭੁ ਦੁਖੁ ਜਾਇ ।
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰੀਐ ਘਰਿ ਨੌਨਿਧ ਆਵੈ ਧਾਇ ।
ਸਭ ਥਾਈ ਹੋਇ ਸਹਾਇ । ੧ ।

(Readers should note carefully the changes in “Headings”, spellings of many words)

ਡਾ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ ਅਤੇ ਡਾ: ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਜੱਗੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ :

ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ:(ਸਭ ਤੋਂ) ਪਹਿਲਾਂ ਭਗੋਤੀ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ (ਫਿਰ) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । (ਫਿਰ) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, (ਗੁਰੂ) ਅਮਰਦਾਸ ਅਤੇ (ਗੁਰੂ) ਰਾਮਦਾਸ (ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ) ਸਹਾਈ ਹੋਣ । (ਗੁਰੂ) ਅਰਜਨ ਦੇਵ, (ਗੁਰੂ) ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਅਤੇ (ਗੁਰੂ) ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਰਾਇ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦਾ ਹਾਂ । (ਫਿਰ ਗੁਰੂ) ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਰਾਧਦਾ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਗੁਰੂ) ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਨੌ ਨਿੱਧਾਂ (ਖਜ਼ਾਨੇ)(ਘਰ ਵਿਚ) ਭਜਦੀਆਂ ਚਲੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆ ਹਨ ।(ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ) ਸਭ ਥਾਈਂ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ।੧ ।

ਅਖੀਰਲੀ ਪਉੜੀ: ਸੁੰਭ ਨਿਸੁੰਭ ਪਠਾਇਆ ਜਮ ਦੇ ਧਾਮ ਨੇ । ਇੰਦ੍ਰ ਸਦਿ ਬੁਲਾਇਆ ਰਾਜ ਅਭਿਖੇਖ ਨੇ । ਸਿਰ ਪਰ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾਇਆ ਰਾਜੇ ਇੰਦ੍ਰ ਦੇ । ਚਉਦੀ ਲੋਕੀ ਛਾਇਆ ਜਸੁ ਜਗਮਾਤ ਦਾ । ਦੁਰਗਾ ਪਾਠ ਬਣਾਇਆ ਸਭੇ ਪਉੜੀਆ । ਫੇਰਿ ਨ ਜੂਨੀ ਆਇਆ ਜਿਨਿ ਇਹ ਗਾਇਆ । ਪਪ । ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਵਾਰ ਸਮਾਪਤੰਸਤੁ ਸੁਭਮਸਤੁ ।

ਅਰਥ: (ਦੇਵੀ ਨੇ) ਸੁੰਭ ਅਤੇ ਨਿਸੁੰਭ ਨੂੰ ਯਮ-ਲੋਕ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਰਾਜ-ਤਿਲਕ (‘ਅਭਿਖੇਖ’) ਦੇਣ ਲਈ ਸਦ ਲਿਆ । ਰਾਜੇ ਇੰਦਰ ਦੇ ਸਿਰ ਉਤੇ ਛਤ੍ਰ ਫਿਰਾ ਦਿੱਤਾ । (ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ) ਚੌਦਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਜਗਤ-ਮਾਤਾ (ਦੁਰਗਾ) ਦਾ ਯਸ ਛਾ ਗਿਆ । ਦੁਰਗਾ (ਸਪਤਸਤੀ) ਦਾ ਪਾਠ (ਇਸ ਵਾਰ ਦੀਆਂ) ਸਾਰੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਹੈ । ਜੋ ਇਸ (ਪਾਠ) ਨੂੰ ਗਾਏਗਾ (ਉਹ) ਫਿਰ ਆਵਾਗਵਣ ਦੇ ਚਕਰਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਏਗਾ ।੫੫।

Under Sikh Reht Maryada, Sikhs are also advised:

(ੲ) ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਖੜੋ ਕੇ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ । ਜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੌਜੂਦ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ, ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ।

It would thus show that except individually at their private places, Panthic Ardaas is uttered in the presence

of Guru Granth Sahib. Let us now try to understand the meaning of “Bhagauti” when mentioned in the Guru Granth Sahib.

ਸਿਰੀਰਾਗ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੩ ॥ ਪੰਨਾ ੮੮ ॥
ਸੇ ਭਗਉਤੀ ਜੋ ਭਗਵੰਤੈ ਜਾਣੈ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ ਪਛਾਣੈ ॥
ਧਾਵਤੁ ਰਾਖੈ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਣੈ ॥
ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੈ ॥
ਐਸਾ ਭਗਉਤੀ ਉਤਮੁ ਹੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚਿ ਸਮਾਵੈ ਸੋਇ ॥੨॥ਮ:੩ ॥
ਅੰਤਰਿ ਕਪਟੁ ਭਗਉਤੀ ਕਹਾਏ ॥
ਪਾਖੰਡਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਕਦੇ ਨ ਪਾਏ ॥
ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਅੰਤਰਿ ਮਲੁ ਲਾਏ ॥
ਬਾਹਰਿ ਮਲੁ ਧੋਵੈ ਮਨ ਕੀ ਜੂਠਿ ਨ ਜਾਇ ॥
ਸਤਸੰਗਤਿ ਸਿਉ ਬਾਦੁ ਰਚਾਏ ॥
ਅਨਦਿਨੁ ਦੁਖੀਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਰਚਾਏ ॥
ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਚੇਤੈ ਬਹੁ ਕਰਮ ਕਮਾਏ ॥
ਪੂਰਬ ਲਿਖਿਆ ਸੁ ਮੇਟਣਾ ਨਾ ਜਾਏ ॥
ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਵੇ ਮੋਖੁ ਨ ਪਾਏ ॥ ੩ ॥

Hindus have labeled religious persons in accordance with the Deity (Isht) they worship; worshippers of Goddess Durga/Bhagvati call themselves “Bhagautis”. At page 88 of the Guru Granth Sahib, Guru Amardas Sahib has re-defined Bhagauti by saying that he alone is true Bhagauti, who has understood the Greatness of the Almighty God and has attained self-realization by Guru’s Grace. This has enabled him to control his wandering mind and meditate on One True God by overcoming all his vices. **He recites the True Naam always by living a life of a selfless as non-entity.** Such a Bhagauti, immersed in God’s love, is really great, and a true follower. By virtue of Guru Nanak Sahib’s enlightenment, Guru Amardas Sahib opines that such a Guru-minded person, ever singing the glories and virtues of the everlasting Supreme Entity, finally merges into the Eternal Truth. (2)

On the other hand, a hypocrite, engulfed in worldly falsehood, labeling himself as Bhagauti can never attain True God because he is filling his mind with filth by talking ill of others (backbiting). He is not able to cleanse his mind by cleaning himself out-wardly. He always finds fault with the devotee saints and their associates but suffers day and night by engaging himself in dual-mindedness. He performs tricks, does

everything else, except concentrating on True Naam. In the name of Guru Nanak Sahib, Guru Amardas Sahib says that such a person wastes his life by performing misdeeds and/or rituals because none has ever achieved emancipation without seeking blessings of the Almighty God. (3)

ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪੰਨਾ ੨੧ ॥

ਭਗਉਤੀ ਰਹਤ ਜੁਗਤਾ ॥

ਜੋਗੀ ਕਹਤ ਮੁਕਤਾ ॥

ਤਪਸੀ ਤਪਹਿ ਰਾਤਾ ॥

At page 71 of the Guru Granth Sahib, Guru Arjun Sahib says that Bhagautis seek True God without following proper (Gurmat) ways while Yogis try to seek by performing Yoga whereas mendicants believe in attaining emancipation by meditating in isolation, suffering lot of physical stress un-necessarily. (Here Guru Sahib has condemned the ways adopted by Bhagautis, Yogis & Tapasvis.)

ਗਉਤੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮ: ੫ ॥ ਪੰਨਾ ੨੭੪ ॥

ਭਗਉਤੀ ਭਗਵੰਤ ਭਗਤਿ ਕਾ ਰੰਗੁ ॥

ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਦੁਸਟੁ ਕਾ ਸੰਗੁ ॥

ਮਨ ਤੇ ਬਿਨਸੈ ਸਗਲਾ ਭਰਮੁ ॥

ਕਰਿ ਪੂਜੈ ਸਗਲ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਪਾਪਾ ਮਲੁ ਖੋਵੈ ॥

ਤਿਸੁ ਭਗਉਤੀ ਕੀ ਮਤਿ ਊਤਮ ਹੋਵੈ ॥

ਭਗਵੰਤ ਕੀ ਟਹਲ ਕਰੈ ਨਿਤ ਨੀਤਿ ॥

ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪੈ ਬਿਸਨ ਪਰੀਤਿ ॥

ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਬਸਾਵੈ ॥

ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਭਗਉਤੀ ਭਗਵੰਤ ਕਉ ਪਾਵੈ ॥ ੩ ॥ ੯ ॥

In Sukhmani Sahib at page 274, please read the entire 9th Ashtpadi. Guru Arjun Sahib has re-defined Aparas (un-touched), Pundit, Ramadas, Bhagauti etc. & says that the real Bhagauti is one who is imbued with the love of True God ; has discarded the company of every evil person. Such a Bhagauti has rid himself of all doubts and dual-mindedness, and realises God everywhere, considering Him as the cause and effect of everything in the world ; all his vicious thoughts are eliminated in the company of true devotees and then such a Bhagauti / true devotee possesses highly elevated mind, **such Bhagauti serves God daily by serving humanity**; in the name of God he is ready to

surrender everything ; Gurbani (hirde charan sabad Satgur ko, Nanak bandheo pal) resides in his heart. Guru Sahib tells us that such Bhagauti is a true devotee ultimately realizes formless God in true sense. (3). So, in this third padi of 9th ashtpadi, Guru Sahib has described the virtues that a person should possess to be called a “Bhagauti” in real sense.

ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੯੧੨ ॥

ਕਿਨਹੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਜਿ ਵਣ ਖੰਡਿ ਪਾਇਆ ॥

ਕਿਨਹੀ ਮੋਨਿ ਅਉਧੂਤੁ ਸਦਾਇਆ ॥

ਕੋਈ ਕਹਤਉ ਅਨੰਨਿ ਭਗਉਤੀ ॥

ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਹਰਿ ਹਰਿ ਓਟ ਲੀਤੀ ॥ ੨ ॥

Here also so-called hindu-saints having various labels are exposed. Refer Var Asa:

ਜਤੀ ਸਦਾਵਹਿ ਜੁਗਤਿ ਨ ਜਾਣਹਿ

ਛੱਡਿ ਬਹਹਿ ਘਰ ਬਾਰ ॥

At page 912, Guru Arjun Sahib says that some persons have made their abode in the forests, leaving their homes and some others have practiced complete silence calling themselves “Moni” (ਮੋਨਿ ਵਿਗੂਤਾ ਕਿਉ ਜਾਗੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਸੂਤਾ ॥ ” ਵਾਰ ਆਸਾ) as detached Yogis. There are some others, who describe themselves as dedicated worshippers of Devi Bhagvati. But, poor, humble and resourceless person like me has sought God’s asylum. (2)

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫ ॥ ਪੰਨਾ ੧੩੪੭-੧੩੪੮ ॥

ਮਨ ਮਹਿ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮਹਾ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥

ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਥਾਰਾ ॥

ਕਰਿ ਇਸਨਾਨੁ ਤਨਿ ਚਕ੍ਰ ਬਣਾਏ ॥

ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਬ ਹੀ ਨ ਜਾਏ ॥ ੧ ॥

ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਪ੍ਰਭੁ ਕਿਨ ਹੀ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਭਗਉਤੀ ਮੁਦ੍ਰਾ ਮਨੁ ਮੋਹਿਆ ਮਾਇਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

This is another interpretation (of hypocrites) of above-quoted lines. At pages 1347-48 of the Guru Granth Sahib, Guru Arjun Sahib says that if the person’s mind remains engrossed by anger, at the height of egoism; worships Gods by performing various rituals; takes bath and then makes circles of saffron on his body and forehead, as a mark of Puritanism, but despite all these rituals, filth of his evil mind does not leave him. (1) By such rituals, way of worship, no one is able to realize True God because the mind is entangled in wordly

attractions but pose (mudra) is that of devotee of Bhagauti. (1 – Pause)

As can be understood from above, “Bhagauti”, whether mentioned in the Vaar Durga Kee or in the Guru Granth Sahib, it does not denote “Akaal Purkh”, the Almighty formless God. Term “Bhagauti” only defines a disciple, devotee, follower, saint, etc. Whereas, Gurbaani, the Divine Word incorporated in the Guru Granth Sahib teaches us to “Pray always to the Almighty formless God”, and not before any person or any other deity even though that may be of great repute.

In this respect following Quotes from Guru Granth Sahib clarify importance & concept of “Ardaas”, provided we understand the complete Shabds:

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੭੬੨ ॥
ਕਿਆ ਮਾਗਉ ਕਿਆ ਕਹਿ ਸੁਣੀ
ਮੈ ਦਰਸਨ ਭੂਖ ਪਿਆਸਿ ਜੀਉ ॥
ਕਾਰ ਸਬਦੀ ਸਹੁ ਪਾਈਆ ਸਹੁ
ਨਾਨਕ ਕੀ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੧, ਪੰਨਾ ੧੩੪੫ ॥
ਮਨੁ ਤਨੁ ਆਗੈ ਜੀਅੜਾ ਤੁਝ ਪਾਸਿ ॥
ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਉ ਰਖਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ॥

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੨, ਪੰਨਾ ੧੦੯੩ ॥
ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਕਰੇ ਆਪਿ ਆਪੇ ਆਣੈ ਰਾਸਿ ॥
ਤਿਸੁ ਅਗੈ ਨਾਨਕਾ ਖਲਿਓ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥

ਵਡਹੰਸੁ ਮਹਲਾ ੩, ਪੰਨਾ ੫੭੧ ॥
ਏਹੁ ਜਗੁ ਜਲਤਾ ਦੇਖਿ ਕੈ
ਭਜਿ ਪਏ ਹਰਿ ਸਰਣਾਈ ਰਾਮ ॥
ਅਰਦਾਸਿ ਕਰੀ ਗੁਰ ਪੂਰੇ ਆਗੈ
ਰਖਿ ਲੇਵਹੁ ਦੇਹੁ ਵਡਾਈ ਰਾਮ ॥

ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੪, ਪੰਨਾ ੭੩੫ ॥
ਮੈ ਤਾਣੁ ਦੀਬਾਣੁ ਤੂਹੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਮੀ
ਮੈ ਤੁਧੁ ਆਗੈ ਅਰਦਾਸਿ ॥
ਮੈ ਹੋਰ ਥਾਉ ਨਾਹੀ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ
ਮੇਰਾ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਤੁਝ ਹੀ ਪਾਸਿ ॥

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੨੬੮ ॥

ਤੂ ਠਾਕਰ ਤੁਮ ਪਹਿ ਅਰਦਾਸਿ ॥
ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਸਭੁ ਤੇਰੀ ਰਾਸਿ ॥
ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੇਰੇ ॥
ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮਹਿ ਸੁਖ ਘਨੇਰੇ ॥
ਕੋਇ ਨ ਜਾਨੈ ਤੁਮਰਾ ਅੰਤੁ ॥
ਉਚੇ ਤੇ ਉਚਾ ਭਗਵੰਤ ॥
ਸਗਲ ਸਮਗ੍ਰੀ ਤੁਮਰੈ ਸੂਤ੍ਰਿ ਧਾਰੀ ॥
ਤੁਮ ਤੇ ਹੋਇ ਸੁ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ॥
ਤੁਮਰੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਤੁਮ ਹੀ ਜਾਨੀ ॥
ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਸਦਾ ਕੁਰਬਾਨੀ ॥ ੮ ॥ ੪ ॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੩੮੩ ॥
ਤੁਧ ਆਗੈ ਅਰਦਾਸ ਹਮਾਰੀ
ਜੀਉ ਪਿੰਡ ਸਭ ਤੇਰਾ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸਭ ਤੇਰੀ ਵਡਿਆਈ
ਕੋਈ ਨਾਉ ਨ ਜਾਣੈ ਮੇਰਾ ॥

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫, ਪੰਨਾ ੬੧੧ ॥
ਸੁਣੀ ਅਰਦਾਸਿ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੈ
ਸਰਬ ਕਲਾ ਬਣਿ ਆਈ ॥
ਪ੍ਰਗਟ ਭਈ ਸਗਲੇ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ॥੪॥੧੧॥

ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਪੰਨਾ ੭੨੭ ॥
ਮੈ ਅੰਧੁਲੇ ਕੀ ਟੇਕ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਖੁੰਦਕਾਰਾ ॥
ਮੈ ਗਰੀਬ ਮੈ ਮਸਕੀਨ
ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਹੈ ਅਧਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਵਈਏ ਮਹਲੇ ਤੀਜੇ ਕੇ, ਪੰਨਾ ੧੩੯੫ ॥
ਚਿਤਿ ਚਿਤਵਉ ਅਰਦਾਸ ਕਹਉ
ਪਰੁ ਕਹਿ ਭਿ ਨ ਸਕਉ ॥
ਸਰਬ ਚਿੰਤ ਤੁਝੁ ਪਾਸਿ
ਸਾਧਸੰਗਤ ਹਉ ਤਕਉ ॥
ਤੇਰੈ ਹੁਕਮਿ ਪਵੈ ਨੀਸਾਣੁ
ਤਉ ਕਰਉ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥
ਜਬ ਗੁਰੁ ਦੇਖੈ ਸੁਭ ਦਿਸਟਿ
ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਮੁਖਿ ਮੇਵਾ ॥
ਅਗਮ ਅਲਖ ਕਾਰਣ ਪੁਰਖ
ਜੋ ਫੁਰਮਾਵਹਿ ਸੋ ਕਹਉ ॥
ਗੁਰ ਅਮਰਦਾਸ ਕਾਰਣ ਕਰਣ
ਜਿਵ ਤੂ ਰਖਹਿ ਤਿਵ ਰਹਉ ॥ ੪ ॥ ੧੮ ॥

However, in “Ramkali Sadd” page 923, Ardas is just of one line:

ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਰੇ ਹਰਿ ਪਹਿ ਬੇਨਤੀ
ਮੇਰੀ ਪੈਜ ਰਖਹੁ ਅਰਦਾਸਿ ਜੀਉ ॥

(Note: Sikh Reht Maryada under the heading “Gurmat di Rehni” has contradictory clauses regarding Ardas, clarified in my book “Dasam Granth di Asliyat”. Bhagauti also has been discussed under “Shahbaz Khalsa articles on Chandi. Dalbir Singh)

A GREAT WAY TO START THE NEW YEAR

Deepak Chopra

Physical well being is inseparable from emotional well being. Happy people are healthy people. The wisdom traditions of the world tell us that happiness does not depend on what you have, but on who you are. As we begin the New Year, it may be worthwhile to reflect on what really creates happiness in us. The following ten keys may give us some insight.

1. Listen to your body's wisdom, which expresses itself through signals of comfort and discomfort. When choosing a certain behavior, ask your body, How do you feel about this? If your body sends a signal of physical or emotional distress, watch out. If your body sends a signal of comfort and eagerness, proceed.

2. Live in the present, for it is the only moment you have. Keep your attention on what is here and now; look for the fullness in every moment. Accept what comes to you totally and completely so that you can appreciate it, learn from it, and then let it go. The present is as it should be. It reflects infinite laws of Nature that have brought you this exact thought, this exact physical response. This moment is as it is because the universe is as it is. Don't struggle against the infinite scheme of things; instead, be at one with it.

3. Take time to be silent, to meditate, to quiet the internal dialogue. In moments of silence, realize that you are recontacting your source of pure awareness. Pay attention to your inner life so that you can be guided by intuition rather than externally imposed interpretations of what is or isn't good for you.

4. Relinquish your need for external approval. You alone are the judge of your worth, and your goal is to discover infinite worth in yourself, no matter what

anyone else thinks. There is great freedom in this realization.

5. When you find yourself reacting with anger or opposition to any person or circumstance, realize that you are only struggling with yourself. Putting up resistance is the response of defenses created by old hurts. When you relinquish this anger, you will be healing yourself and cooperating with the flow of the universe.

6. Know that the world 'out there' reflects your reality 'in here.' The people you react to most strongly, whether with love or hate, are projections of your inner world. What you most hate is what you most deny in yourself. What you most love is what you most wish for in yourself. Use the mirror of relationships to guide your evolution. The goal is total self-knowledge. When you achieve that, what you most want will automatically be there, and what you most dislike will disappear.

7. Shed the burden of judgment and you will feel much lighter. Judgment imposes right and wrong on situations that just are. Everything can be understood and forgiven, but when you judge, you cut off understanding and shut down the process of learning to love. In judging others, you reflect your lack of self-acceptance. Remember that every person you forgive adds to your self-love.

8. Don't contaminate your body with toxins, either through food, drink, or toxic emotions. Your body is more than a life-support system. It is the vehicle that will carry you on the journey of your evolution. The health of every cell directly contributes to your state of well being, because every cell is a point of awareness within the field of awareness that is you.

9. Replace fear-motivated behavior with love-motivated behavior. Fear is the product of memory, which dwells in the past. Remembering what hurt us before we direct our energies toward making certain that an old hurt will not repeat itself. But trying to impose the past on the present will never wipe out the threat of being hurt. That happens only when you find the security of your own being, which is love. Motivated by the truth inside you, you can face any threat because your inner strength is invulnerable to fear.

10. Understand that the physical world is just a mirror of a deeper intelligence. Intelligence is the invisible organizer of all matter and energy, and since a portion of this intelligence resides in you, you share in the organizing power of the cosmos. Because you are inseparably linked to everything, you cannot afford to foul the planet's air and water. But at a deeper level, you cannot afford to live with a toxic mind, because every thought makes an impression on the whole field of intelligence. Living in balance and purity is the highest good for you and the Earth.

Posted by Deepak Chopra

GURU NANAK SHRINE IN BAGHDAD LIVES ON IN MEMORIES

Tribune, Baghdad, January 27, 2011

A desolate courtyard surrounded by fields of mournful graves is all that remains of an ancient shrine to Guru Nanak inside a sprawling Muslim cemetery in Baghdad. War, insurgents or looters have wiped any trace of a historical footnote that had preserved the memory of Guru Nanak's 16th-century journey through Arabia and his stay in Baghdad, hailed by Sikhs as an early example of inter-faith dialogue.

"No one visits anymore," lamented Abu Yusef, the lean and bearded Muslim caretaker, standing in the nearly-bare patio where a disorderly stack of broken electric fans and a discarded refrigerator replace the prayer books and articles of Sikh worship that had furnished a shrine whose modesty mirrored the apparent humility of the man it honoured. "Before the war, a few Sikh pilgrims would occasionally arrive," Abu Yusef said, referring to the US-led invasion that toppled former

dictator Saddam Hussein and unleashed an unending cycle of violence.

"Once or twice we even had western tourists. Last year, after a very long time, a Sikh man came from Dubai who promised to return and rebuild the shrine. But since then, nobody," he said with a resigned shrug. When they came, the pilgrims would stay a night or two and convert the shrine into a temple, Abu Yusef recalled. "They slept in the courtyard, where they also cooked large quantities of food to share after worship with whoever came along," he remembered, pointing to the places in the roofless, sun-beaten enclosure with whitewashed walls and a plain concrete dais that had housed prayer books, painted portraits of the guru and a prized stone plaque from the 16th century.

What is known about the origins of the site, which lies today inside central Baghdad's expansive Sheikh Marouf cemetery that adjoins a disused train station where decaying railroad cars rest frozen on rusted tracks, is gleaned from scant historical sources. One is a Punjabi hymn by the poet and philosopher Bhai Gurdass, written several decades after the visit. — AFP

LETTER TO THE EDITOR

Dear Editor:

I appreciate your efforts to connect Sikhs to their community and Gurbani. Following is my commentary on Mr. Dhillon's article. It is not a criticism but a suggestion we must keep in our minds as we interpret Gurbani. If you feel, you can publish this letter.

It is nice to know that person like Mr Karminder Singh dhillon Ji is sharing his interpretation of Japji with Sikh bulletin's readers.

It is advisable to understand Guru Nanak before interpreting his Bani who wrote not only for intellectuals but also for commoners. I mean what he feels, what he experiences and how he shares it with others; we must understand that. We are indeed being kept away from the truth Guru Nanak has shared with others by the preachers who do not do their home work.

Mr Dhillon says that in stanza 28, the Guru addresses it to “self” instead of addressing it to Yogis. His argument is that it is not written for Yogis because they are not going to read it. The Guru also addresses the Muslim practices like performing Niwaz in hypocritical way in his Bani, does it mean Guru Nanak addresses to “self” about the nimaz because Muslims are not going to read it? Many interpreters of Jap ji only explain these verses by guessing about “a meeting of the Guru with the Yogi in concept of Jap Ji”; nonetheless, it is important to express the terminology of the Yogis to decipher the application of the idea expressed in the verses. It is not for the “self” but for the “followers” because “the Guru’s self” doesn’t need it as it’s already absorbed in it. The Guru takes on “the outer show” that doesn’t bring inner purity as purity cannot be blended with impurity. That is all. The word in Gurmukhi “karahi” used in stanza 28 of Japji cannot be omitted to prove that it is written for the “self” as Mr. Dhillon claims. “Karahi [[ਕਰਹਿ](#)] is used in an assertive form which means: ‘if you do it’ not “If I do it.”

I agree hundred percent with Mr. Dhillon that the so called preachers cook up various stories to interpret Gurbani which are uncalled for, and it is not fair to make stories about the divine shabadas.

Japji is an experience not a thought.

Never look at Guru Nanak as a maturing person in his last days. We really don’t know when Guru Nanak wrote Japji; therefore no guesses. If other people guess about the writing time of the bani or the people to whom the Bani is addressed and then we guess about the Bani, we belong to the same category. We just don’t know when it was penned down. What we have is his Bani filled with gems and jewels.

Please remember the love for the God, the humanity and the nature Guru Nanak promotes through out his Bani; we must feel it to know it. Please see how the poet quoted below does the same:

*As you start to walk out on the way
The way appears.
As you cease to be
True life begins.
As you grow smaller
This world cannot contain you.*

*You will be shown a being
That has no “you” in it.*

Rumi was on this planet before Guru Nanak but he thinks more like Guru Nanak’s Sikh.

Note: the poem taken From “Mystical poems of Rumi”

Regards, G Singh [gursoch@yahoo.com]

ਅਰਥ ਕਿ ਅਨਰਥ ?

(ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾ ਜਨਮ)

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਐਮ.ਏ
ਨੌਟਿੰਘਮ (ਇੰਗਲੈਂਡ)

੨੮.੧੧.੨੦੧੦

ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭਿੰਨ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਵੀ ਕੇਵਲ ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਹੀ ਜਨਮ ਦਿਨ ਆਦਿਕ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅਜਿਹੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਚੁਣ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ 'ਪੁੱਤ੍ਰ' ਜਾਂ 'ਬੰਨਾ' ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ । ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਆਮ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੧. ਪੁਤੀਂ ਗੰਢ ਪਵੈ ਸੰਸਾਰਿ (ਪੰਨਾ ੧੪੩)

੨. ਪਰਮੇਸਰ ਦਿੱਤਾ ਬੰਨਾ (ਪੰਨਾ ੬੨੭)

ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਚੋਣ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਬੰਧ ਪੁੱਤਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ । ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹੀ ਲੈ ਲਵੋ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਿਛੋੜਾ ਜਾਂ ਵਿੱਥ ਨਿਵਾਰਣ (physical/spiritual separation) ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ੧੦ ਸੰਸਾਰਕ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਗੜੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਨਾਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਵਿਛੋੜਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਪਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਅੰਤਲੀ ਤੁਕ ਹੈ, " ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਇਹੁ ਬੀਚਾਰੁ, ਸਿਫਤੀ ਗੰਢੁ ਪਵੈ ਦਰਬਾਰਿ"। ਇਹੋ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹੋ ਸਿਖਸ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ੧੦ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਜਨਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਮਝਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਗੁਰਮਤ

ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਲੜਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਜੇ ਕਰ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੁਕ ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ ਹੀ ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਇੱਕੋ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਥਾਏ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ "ਅਗਨੀ ਗੰਢੁ ਪਾਏ ਲੋਹਾਰੂ " "ਜਾਂ "ਮੂਰਖ ਗੰਢੁ ਪਵੈ ਮੁਹਿ ਮਾਰ" ਨੂੰ ਚੁਣ ਕੇ "ਅਗਨੀ" ਜਾਂ "ਮੂਰਖ" ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣਾ ਵੀ ਉਨਾਂ ਹੀ ਸਹੀ ਹੈ ਪਰ "ਅਗਨੀ" ਜਾਂ "ਮੂਰਖ" ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਨਾਉਂਦਾ ।

ਦੂਸਰੀ ਤੁਕ ਜੋ ਆਮ ਹੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ "ਬੰਨਾ" ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ:-

੧. ਫਰੀਦਾ ਮੌਤੇ ਦਾ ਬੰਨਾ ਏਵੈ ਦਿਸੈ (ਪੰਨਾ ੧੩੮੩)
ਅਰਥ:- ਮੌਤ ਦੀ ਵੱਟ, ਮੌਤ ਦਾ ਕੰਢਾ/ਕਿਨਾਰਾ
੨. ਕਿਸੈ ਕੈ ਸੀਵ ਬੰਨੈ ਚੋਲੁ ਨਾਹੀਂ (ਪੰਨਾ ੮੫੩)
ਅਰਥ:- ਖੇਤ ਦੀ ਵੱਟ/ਹੱਦ, ਚੁੰਦ/ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ
੩. ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਦਿਤਾ ਬੰਨਾ ਦੁਖ ਰੋਗ ਕਾ ਡੇਰਾ ਭੰਨਾ
(ਪੰਨਾ ੬੨੭) ਅਰਥ:- ਬੰਨ੍ਹ/ ਆਸਰਾ/ਟੇਕ/ਓਟ/ਓਹਲਾ

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ "ਵੰਨਾ" ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਵੰਨ' (ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਵੇਲੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵਟਣਾ) ਮਲ ਕੇ ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਲਾੜਾ (ਵੰਨੜਾ) ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਿਹਰੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਸ਼ਬਦ (ਵੰਨੜੇ) ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਦੁੱਤ ਮੁੰਡੇ ਲਈ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਜਨਾਨੀਆਂ ਗੀਤ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ "ਮੱਥੇ ਤੇ ਚਮਕਣ ਲਾਲ ਮੇਰੇ ਵੰਨੜੇ ਦੇ "। ਸ਼ਬਦ "ਵੰਨਾ" ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਕਿਧਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੇਵਲ ਵਿਆਹਾਂ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੇਲੇ ਹੀ ਵਟਣੇ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਪੁਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਗਿਆਨੀ ਗ੍ਰੰਥੀ ਮੱਲੋ ਮੱਲੀ ਹੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ (ਵੰਨਾਂ) ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਵਾੜ ਕੇ ਅਰਥਾਂ ਦੇ ਅਨਰਥ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਦੋਸਤ ਦੇ ਘਰ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਵਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ੧. ਜੋ ਮਾਂਗੇ ਠਾਕਰ ਆਪਣੇ ਤੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ (੨) ਪੂਤਾ ਮਾਤਾ ਕੀ ਅਸੀਸ ਅਤੇ (੩) ਲੱਖ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪਾਤਸਾਹੀਆਂ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਦਰ ਕਰੇ । ਅੰਤਲਾ ਸ਼ਬਦ "ਪਰਮੇਸਰ ਦਿੱਤਾ ਬੰਨਾ ਦੁਖ ਰੋਗ ਕਾ ਡੇਰਾ ਭੰਨਾ" ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਪੁੱਤਰ ਪਰਾਪਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਹੈਰਾਨੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਅਰਥ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਇਸੇ ਤੁਕ ਦਾ ਮਗਰਲਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਵੀ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ

"ਬੰਨਾ" ਮਿਲਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਦੁਖ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ । ਕੀ ਕੋਈ ਮੰਨ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜੰਮਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖ ਦਰਦ ਮਿਟ ਗਏ ? ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗੂੰਟੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬੀ, ਕਬਾਬੀ ਅਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਗਾ ? ਫੇਰ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਵੀ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ "ਸੰਤਹੁ ਸੁਖ ਹੋਆ ਸਭ ਥਾਈਂ"। ਕੀ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅੱਗੇ ਲਈ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਜੰਮਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਹਰ ਥਾਂ ਸੁੱਖ ਹੀ ਸੁੱਖ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ ?

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਅਰਥ ਕਰਨ ਉਪ੍ਰੰਤ ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਬਾਪ, ਦਾਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀਆਂ ਜੋ ਸਿਫਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਬੇ ਮੌਕਾ ਸਨ। ਬੱਚੇ ਦਾ ਬਾਪ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਪਤਿਤ ਅਤੇ ਨਿਤ ਦਾ ਸ਼ਰਾਬੀ ਪੇਂਡੂ ਸੀ ਅਤੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਕਈ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੇ ਹਲਵੇ ਮਾਂਡੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿੱਚ ਬੇ ਜਾ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰੋੜ ਮ੍ਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਮਹਾਂ ਪਾਪ ਹੈ। ਇਹ ਕੀਰਤਨੀਏ ਇੱਕ ਪਰਤਿਸ਼ਠਤ ਡੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ।

ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ "ਵਿਹਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ) ਇੱਕ ਬੰਨਾ (ਓਲ੍ਹਾ/ ਬੰਨ੍ਹ/ਓਟ) ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਕਾਰ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ। (ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਣ) ਜੁਗਿਆਸੂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ "ਰੋਗ ਸੋਗ ਦੁਖ ਵੰਵੈ ਜਿਸੁ ਨਾਉ ਮਨਿ ਵਸੈ" (ਪੰਨਾ ੯੬੩) ॥ "ਰੋਗ ਸੋਗ ਸਭ ਦੁਖ ਬਿਨਸੈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸਰਨਾਈ" (ਪੰਨਾ ੩੯੫) ॥ ਦੁਖ ਰੋਗੁ ਨ ਭਉ ਬਿਆਪੈ ਜਿਨੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ (ਪੰਨਾ ੫੪੪)। ਦੁੱਖ ਰੋਗ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਮਿਟਦੇ ਹਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਨਾਲ ਨਹੀਂ। ਸਾਰਾ ਸ਼ਬਦ ਹੇਠ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਸਮਝਣ ਵੇਲੇ ਦੇਖ ਸਕਣ ਕਿ "ਬੰਨਾ" ਦੇ ਅਰਥ "ਪੁੱਤਰ" ਠੀਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਜਾਂ "ਓਟ/ਆਸਰਾ/ਬੰਨ੍ਹ" ਆਦਿਕ ?

ਸੋਰਠਿ ਮ: ੫

ਪਰਮੇਸਰਿ ਦਿਤਾ ਬੰਨਾ ਦੁਖ ਰੋਗ ਕਾ ਡੇਰਾ ਭੰਨਾ,
ਅਨਦ ਕਰਹਿ ਨਰ ਨਾਰੀ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭਿ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰੀ॥

ਸੰਤਹੁ ਸੁਖੁ ਹੋਆ ਸਭ ਬਾਣੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸਰ
ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਭਨੀ ਜਾਈ ॥
ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਆਈ ਤਿਨਿ ਸਗਲੀ ਚਿੰਤ ਮਿਟਾਈ ॥ ਦਇਆਲ
ਪੁਖ ਮਿਹਰਵਾਨਾ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਸਾਚੁ ਵਖਾਨਾ ॥
(ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੰਨਾ ੬੨੭)

ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜ ਕੇ ਅਰਥ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਜੇ ਕਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਨੁਹਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ । ਅਗੇ ਦੇ ਜੇ ਚੇਤੀਐ ਤਾਂ ਕਾਇਤੁ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ (ਪੰਨਾ ੪੧੭)।

ਅਖੌਤੀ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਦੇ ਚਾਲੇ

ਈਰਖਾ, ਕੁਫਰ, ਕਮੀਨਗੀ ਤੇ ਨੀਚਤਾ

ਡਾ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ

hsdilgeer@yahoo.com

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਜਿਸ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਉਸ ਵਿਚ ਸੱਚ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚ ਰੱਬ ਦਾ ਦੂਜਾ ਨਾਂ ਹੈ; ਉਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਸੀ; ਧਰਮ ਚੰਗੀਆਂ ਖੁਬੀਆਂ ਦਾ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਉਸ ਵਿਚ ਸੱਚ ਆਚਾਰ (ਸਚਿਆਰ, ਯਾਨਿ ਸੱਚ/ਰੱਬ ਵਰਗਾ ਸੁਭਾਅ) ਸੀ, ਸੱਚ ਆਚਾਰ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਸਿਖਰ ਹੈ। ਅੱਜ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਸ਼ਕਲ ਸੂਰਤ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੇ 'ਠੇਕੇਦਾਰ' ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਆਪਣੀ ਕੱਟੜਤਾ ਦਾ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੀ ਬਜਾਇ ਕੁਫਰ ਵਾਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ; ਇਹ ਸਚਿਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਨੀਚਤਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ, ਯਾਨਿ ਇਹ ਲੋਕ ਧਰਮ ਅਤੇ ਰੱਬ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ **ਮਿਠਤੁ ਨੀਵੀ ਨਾਨਕਾ ਗੁਣ ਚੰਗਿਆਈਆ ਤਤੁ** (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 470) ਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ **ਰੋਸੁ ਨ ਕੀਜੈ ਉਤਰੁ ਦੀਜੈ** (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 938) ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਸੀ; ਉਸ ਵਿਚ **ਨਿਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਖਵਣੁ ਗੁਣੁ ਜਿਹਬਾ ਮਣੀਆ ਮੰਤੁ** (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 1384) ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਸੀ; ਉਸ ਵਿਚ **ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ...** (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 466) ਦਾ ਸਬਕ ਸੀ; ਉਸ ਵਿਚ ਧਰਮ ਤੇ ਅਧਰਮ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਦੰਭੀ, ਪਾਖੰਡੀ, ਉੱਤੋਂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਸਾਕਤ ਮਤ ਵਾਲੇ, ਬਿਪਰਨ ਸੋਚ ਤੇ (ਮਿਥਹਾਸਕ) ਹਰਨਾਖਸ ਦੇ ਆਚਾਰ ਵਾਲੇ ਲੋਕ, ਉਸ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਦੰਭ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ

ਵਜੋਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਤੋਤਾ ਰਟਨ ਤਾਂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ **ਹਮ ਪਾਪੀ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਭੀ** (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 533), **ਚੌਰਾ ਜਾਰਾ ਰੰਭੀਆ ਕੁਟਣੀਆ ਦੀਬਾਣੁ॥ ਵੇਦੀਨਾ ਕੀ ਦੋਸਤੀ ਵੇਦੀਨਾ ਕਾ ਖਾਣੁ॥ ਸਿਫਤੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਸਦਾ ਵਸੈ ਸੈਤਾਨੁ॥ ਗਦਹੁ ਚੰਦਨਿ ਖਉਲੀਐ ਭੀ ਸਾਹੂ ਸਿਉ ਪਾਣੁ॥ ਨਾਨਕ ਕੁੜੈ ਕਤਿਐ ਕੁੜਾ ਤਣੀਐ ਤਾਣੁ॥ ਕੁੜਾ ਕਪੜੁ ਕਛੀਐ ਕੁੜਾ ਪੈਨਣੁ ਮਾਣੁ॥** (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 790)

ਗਲੀ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ ਆਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 85) ਵਾਲੀ ਹੈ; ਉਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਬੋਲਾਂ **ਦੁਖੀਆ ਦੁਸਟ ਦੁਬਾਜਰਾ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧਿ ਰਹੈ ਇਕ ਟੰਗਾ** (ਵਾਰ 33, ਪਉੜੀ 15) ਵਰਗੇ ਪਾਖੰਡੀ ਤੇ ਦੰਭੀ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹ ਵਿਚ ਰੱਬ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸ਼ੈਤਾਨ ਤੇ ਸਾਕਤ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਲ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਰਨ ਲਗਾ ਹਾਂ ਫਿਰ ਹੱਥ ਬੀਤੀ ਦੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਬਕ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਮਾੜੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡ ਦਿਓ ਤੇ 'ਵਸਦੇ ਰਹੋ' ਕਹਿ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚਲ ਪਓ; ਇਕ ਪਿੰਡ ਦੇ ਘਟੀਆ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿਰਫ਼ ਏਨਾ ਕਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਟੁਰ ਪਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਮੋਰਚਾ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਪਰ ਅੱਜ ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ ਦਾ ਠੇਕੇਦਾਰ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੰਭੀ ਚੌਧਰੀ ਏਨੇ ਨੀਵੇਂ ਉਤਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਵਖਰੇਵਾਂ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲੋਂ ਸਾਥ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨੀਚਤਾ ਦੀ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੀ ਹੇਠਾਂ ਡਿਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ 1984 ਵਿਚ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ ਨਾਰਵੇ ਆ ਗਿਆ; ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ ਕਿ ਨਾਰਵੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਸਨ; ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜਾ ਧੜਾ ਉਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧੀ ਸੀ; ਸ਼ਾਇਦ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਿੜਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਮੇਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਕਸਰ ਲੈਕਚਰ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ; ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀ ਇਕ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੀਰਵਾਲਾ ਨਾਂ ਦਾ ਸਾਧ ਵੀ ਉੱਥੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ (ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੰਡੇ ਵੰਡਦਾ ਸੀ)। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸਾਧ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੱਥੋਂ ਟੇਕਣਾ ਸੀ; ਦੂਜਾ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਖਿਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਵਧੀਆ ਲੈਕਚਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ ਟਵਿਕਨਹੈਮ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ (ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਏਜੰਟ ਨਿਕਲਿਆ) ਨਾਰਵੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਵਾਇਆ ਕਿ ਦਿਲਗੀਰ ਤਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕੁੜੀ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ; ਜੇ ਔਰਤ ਦਿਲਗੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਇੱਥੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਪਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਆ ਗਿਆ, ਪਰ ਅਚਾਣਕ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਦੋ ਫ਼ੋਟੋ ਜੋ ਉਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਅਚਾਣਕ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਤਸਵੀਰ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿਚ ਫੜੀ ਇਕ ਦਮ ਮੇਰੇ ਵੱਲ

ਆਇਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਮੁਆਫ਼ ਕਰ ਦੇਣਾ ਮੈਂ ਵੀ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਬੈਠਣਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ; ਕਿਉਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਇਹ ਪਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ; ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਫ਼ੋਟੋ ਫੜੀ ਹੋਈ ਤੇ ਮੈਥੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ ਜਾਵੇ; ਮੇਰੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰ ਨਵਾਂ ਕਰ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਘਟੀਆ ਪਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੀ ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਅਚਾਣਕ ਨਾ ਦਿਸ ਪੈਂਦੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਬੰਦਾ ਸਮਝਣ ਦਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਬੈਠਣਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਟਵਿਕਨਹੈਮ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮਸਲਾ ਇਹ ਸੀ ਮੈਂ ਉਸ ਗਰੁਪ ਦੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਾਸਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਤੇ ਦੂਜਾ, ਇਕ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਇਕ ਸਾਥੀ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਰਵਾ ਤਾਂ ਦੇਵਾਂ ਪਰ ਉਹ ਸੁਨਿਆਰੇ ਹਨ' ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇੰਵ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨਾ ਸੋਚੋ' (ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸੀ ਤੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ 'ਸੰਘਾ' ਕਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ); ਬਸ ਏਨੀ ਨਿੱਕੀ ਗੱਲ ਦਾ ਗੁੱਸਾ ਉਸ ਨੀਚ ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਕੁਫਰ ਤੋਲ ਕੇ ਕੱਢਿਆ। ਉਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵੇਖੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਦੀਦਾਰੀ ਸੂਰਤ ਨਜ਼ਰ ਆਵੇਗੀ: ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਗੋਲ ਦੂਹਰੀ ਦਸਤਾਰ, ਉਪਰ ਦੋ ਚੱਕਰ, ਦਸਤਾਰ ਤੇ ਖੰਡਾ ਤੇ ਹੋਰ ਪਾਖੰਡ; ਯਾਨਿ ਉੱਤੋਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਅਦਰੋਂ ਕਾਲੇ ਕਾਂ। ਪਰ ਨੀਚਤਾ ਨਾਰਵੇ ਦੇ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਹੱਦ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਫਰ ਤੋਲਿਆ!

ਇਕ ਤਜਰਬਾ ਮੈਨੂੰ ਡੈਨਮਾਰਕ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ਼' ਛਪੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਰਜਨਾਂ ਫ਼ੋਟੋਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਚ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੀ ਸੀ। 1991-92 ਵਿਚ ਮੈਂ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਥਾਈਲੈਂਡ ਵਿਚ ਅਚਾਣਕ ਮਿਲ ਪਏ ਤੇ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਮਿਲਦੇ ਅਤੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਜਨਮ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਐਕਸ਼ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸੀਆਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਖਾੜਕੂ ਐਕਸ਼ਨ ਵਿਚ ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਦੀ ਡਰਾਇਵਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਤੇ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਵਾਰੰਟਡ ਸੀ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਨਾਮ ਨੂੰ ਨੈਪਾਲ ਰਾਹੀਂ ਯੂਰਪ ਕੱਢਣ ਦੀ ਪਲਾਨ ਬਣਾਈ। ਸਤਨਾਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਨੈਪਾਲ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਜਗਹ ਉਹ ਇਕ ਕੁੜੀ ਲੈ ਆਇਆ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਪੀਤੀ ਤੇ ਖੇਹ ਵੀ ਖਾਧੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਤੂਤ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਈ ਗਈ ਸੀ; ਉਨ੍ਹਾਂ (ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ) ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1983 ਵਿਚ ਜਰਮਨ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਤਰਸੇਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਹੱਥ ਸੀ। ਜਨਵਰੀ 1992 ਵਿਚ ਮੈਂ ਵਾਪਿਸ ਨਾਰਵੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਇਸ 'ਤੇ ਸਤਨਾਮ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਘੜਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਡੈਨਮਾਰਕ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਤੇ ਚੇਲਾ (ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰਬਚਨ ਸੀ) ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ; ਮੈਂ 1993 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 1997 ਮਾਰਚ ਤਕ ਡੈਨਮਾਰਕ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਫਿਰ ਇਕ ਸਾਲ ਨਾਰਵੇ ਰਹਿ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਤਨਾਮ ਨੇ ਗੁਰਬਚਨ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਕੀਤਾ ਗੁਨਾਹ ਫੁਪਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਦਿਲਗੀਰ ਨੇ ਡੈਨਮਾਰਕ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਛੇੜਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਭੱਜ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪਰਚਾਰ ਦਾ ਕਿੱਥੋਂ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਸੀ; ਇਹ ਪਰਚਾਰ ਯਕੀਨਨ ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਪ੍ਰੈਲ 1999 ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਡੈਨਮਾਰਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਸੁਬੇਗ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਕਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਦ ਮਾਰਚ 1999 ਵਿਚ ਕਨੇਡਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਕੋਪਨਹੇਗਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਉਤਰਿਆ ਸੀ (ਉਹ ਖ਼ਤ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ); ਸੋ ਯਕੀਨਨ ਇਹ ਨੀਚਤਾ ਵਾਲਾ ਪਰਚਾਰ 1999 ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਖ਼ੈਰ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਨੀਚਤਾ ਦੀ; ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਦਇਖ਼ਲਾਕ ਦੀ ਨੀਚਤਾ ਨੂੰ ਲੁਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਝੂਠਾ ਪਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ; ਇਸ ਕੁਫਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਬਦਇਖ਼ਲਾਕ ਗੁਰਦੀਪ ਜਗਬੀਰ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਘੁੰਮਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਚੈਨਲ ਦੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥੀਏ ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ ਨੇ ਵੀ ਪਰਚਾਰਿਆ।

2003 ਵਿਚ ਮੋਹਾਲੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਬੇਸੁਆਦੀ ਆ ਗਈ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਧੜੇ ਨੇ ਇਕ ਕਿਤਾਬਚਾ ਕੱਢਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਧੜੇ ਦੇ ਆਗੂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਘਟੀਆ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ; ਮੈਂ, ਕੰਵਰ ਮਹਿੰਦਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸਿੰਘ (ਸ਼ਾਇਦ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਜਗਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਸਨ) ਦੋਹਾਂ ਧੜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਟੀਆ ਪਰਚਾਰ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ। ਸਾਡੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਗ਼ੈਰ-ਇਖ਼ਲਾਕੀ ਹਮਲੇ ਜ਼ਰੂਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜੇ ਉਹ ਲੋਕ ਵੀ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥੀਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਏਨਾ ਵੀ ਨਾ ਕਰਦੇ।

ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥੀਏ ਐਨੀ ਨੀਚਤਾ 'ਤੇ ਉਤਰ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ, ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਕੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਵੈੱਬ ਸਾਈਟਾਂ 'ਤੇ ਅਤੇ ਫ਼ੇਸਬੁੱਕ 'ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੋਕਸਮੈਨ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਨੀਚ ਪਰਚਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਫ਼ੋਟੋ ਲਾ ਕੇ ਹੀ ਜਾਅਲੀ ਅਕਾਊਂਟ ਬਣਾ ਕੇ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨੀਚ ਮੈਸਜ਼ ਅਤੇ ਅਸਲੀਲ ਮੇਲਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀਆਂ ਫ਼ੋਟੋਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਫਰ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕੱਲੇ ਮੇਰੇ ਨਾਂ

ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਅਕਾਊਂਟ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਰਨਾ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ ਦੇ ਜਾਅਲੀ ਅਕਾਊਂਟ ਵੀ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਝੂਠੀਆਂ, ਨੀਚ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮੇਲਾਂ ਭੇਜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ/ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਅਜਮੇਰ ਰੰਧਾਵਾ, ਪੁਲਸ ਕੈਟ ਲਵਫਿੰਦਰ ਡਲੇਵਾਲ, ਬਲਿਹਾਰ ਰਾਮੇਵਾਲ, ਗੁਰਦੀਪ ਜਗਬੀਰ, ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ, ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦਸਰ ਵਰਗੇ ਨਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਸੋਚ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੁਫਰ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ ਨਕਲੀ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਨਰਲ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਾਅ ਦੀ ਇਕ ਜਾਅਲੀ ਚਿੱਠੀ 'ਰਲੀਜ਼' ਕੀਤੀ; ਫਿਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਇੰਦਰਾ ਨੂੰ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਅਲੀ ਚਿੱਠੀਆਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਨੇਡਾ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਜਾਂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ (ਮੈਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਪਰ ਉਹ ਚਿੱਠੀਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਝੂਠੀਆਂ ਸਨ)।

ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਨੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਝੂਠੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁੰਠੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੀ (ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਹੀ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਝੂਠੀ ਸੀ)। ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਪੁਲੀਸ ਕੈਟ ਲਵਫਿੰਦਰ ਡਲੇਵਾਲ ਨੇ ਵੀ ਰਾਅ ਦੇ ਪੈਡ 'ਤੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਜਾਅਲੀ ਖ਼ਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜੋ ਮੇਰੇ, ਸਪੋਕਸਮੈਨ ਅਤੇ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਇਸ ਝੂਠੀ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਦੰਭੀ ਗੁਰਦੀਪ ਜਗਬੀਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਚੈਨਲ ਦੇ ਬਦਇਖਲਾਕ ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ ਨੇ ਵੀ ਪਰਚਾਰਿਆ। ਪਰ ਲੋਕ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਫ਼ਰਾਡ ਚਿੱਠੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਖੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀ ਰਾਅ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੜਨਾ ਹੀ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਏਨੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਚੋਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਣਾ ਝੂਠ ਅਤੇ ਫ਼ਰਾਡ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰਾ ਕੁਝ 'ਤੇ ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀਆ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਗੁਰਦੀਪ ਜਗਬੀਰ, ਰਣਜੀਤ ਰਾਣਾ, ਬਲਿਹਾਰ ਰਾਮੇਵਾਲ, ਪੁਲਸ ਕੈਟ ਲਵਫਿੰਦਰ ਡਲੇਵਾਲ, ਜਰਮਨ ਦੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਚੌਕ ਮਹਿਤਾ ਡੇਰਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ (ਜਿਸ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ 5-10 ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹਨ), ਪੰਜਾਬ ਰੇਡੀਓ (ਜੋ ਸੁਰਜੀਤ ਘੁੰਮਣ ਦਾ ਡੇਰਾ ਹੀ ਹੈ), ਦਸਮਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਚੈਨਲ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਦਾ ਅਖੌਤੀ ਬਬਰ ਖਾਲਸਾ ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਡਾ: ਦਿਲਗੀਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਹਾਦ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਖੱਲੇ-ਉੱਤੇ ਤਕ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪੰਥ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ; ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਕੀ ਲੱਖਾਂ ਤਾਕਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੀਆਂ:

ਜਾਮਿ ਗੁਰੂ ਹੋਇ ਵਲਿ, ਲਖ ਬਾਰੇ ਕਿਆ ਕਿਜਇ॥ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫ਼ਾ 1399)

ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮੈਂ ਇਕ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਲੋਕ ਏਨੇ ਕਮਦਿਲ, ਕਮਜ਼ਰਫ ਅਤੇ ਨੀਵੀਂ ਸੋਚ ਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੁਕਤੇ ਬਾਰੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਪੱਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਾ ਸਹੀ ਸਦੀਵੀ ਮੁਖਾਲਿਫ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਨਿਜ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ; ਮੈਂ ਇਕ ਵਾਰ ਇਕ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੂਚ ਨਾਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਇਕ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਸੀ; ਅੱਜ ਉਸ ਗੱਲ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਹੋਣ ਲਗੇ ਹਨ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦਾ ਹਮਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦਾ ਹੈ (ਉਂਵ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ); ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇਕ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਨਾਹਲ ਨਾਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੈ; ਬੀ.ਐਸ. ਗੋਰਾਇਆ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਹਨ; ਮੇਰੇ ਇਹ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕੁਝ ਲੇਖਕ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ਰਫ, ਛੋਟੀ ਸੋਚ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਕੁਝ ਲੀਡਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਿਤੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਉਸ 'ਤੇ ਚਿੜ੍ਹ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਕਿ ਉਹ ਤੁਹਾਡਾ ਵੈਰੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ, ਜਾਤ, ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਵੀ ਬੇਵਜਹ ਨਫ਼ਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ 'ਤੇ ਏਨਾ ਸੜਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕਮੀਨਗੀ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ; ਸਪੋਕਸਮੈਨ ਦੇ ਸ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਨੀਚਤਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਹੈ ਛੋਟੀ ਸੋਚ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਘਟੀਆ ਦਰਜੇ ਦੀ ਈਰਖਾ, ਕਮੀਨਗੀ ਤੇ ਨੀਚਤਾ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਫਰ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸਾਡੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਕੱਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਉਹ ਸਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮੀਨੀਆਂ ਸਾਜ਼ਸ਼ਾਂ, ਚਾਲਾਕੀਆਂ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਖੌਤੀ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਲੇ 'ਚਰਿਤਰੋਪਾਖਯਾਨ', 'ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਵਤਾਰ' ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀਆਂ ਹੋਰਨਾ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸਿਖਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ; ਯਾਨਿ ਇਹ ਅਖੌਤੀ ਦਸਮਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਕੁਫਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਜਿਊਂਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ: ਰੋਸ ਨਾ ਕੀਜੈ ਉਤਰ ਦੀਜੈ; ਪਰ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ 'ਚਰਿਤਰੋਪਾਖਯਾਨ' ਦਾ ਰਸਤਾ ਅਪਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਸਾਕਤ ਮਤ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥ (ਅਖੌਤੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ) ਦੇ ਪਾਪ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਿਊਣਾ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕੀਤਾ, ਪੰਜਾਬ ਰੇਡੀਓ ਦੇ ਸ. ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ; ਸ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਪੋਕਸਮੈਨ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਕਈ ਵਾਰ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਾ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਪ੍ਰੋ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਕਾਤਲਾਨਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ; ਮੈਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਸਾਕਤ ਹਨ, ਗੁੰਡੇ ਹਨ, ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਇੰਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਬਕ ਹੈ 'ਰੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਸੰਗ ਕਰਹੁ ਆਪਨ ਆਪੁ

ਬੀਚਾਰਿ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 259) ਅਤੇ ਜਾਂ 'ਵਸਦੇ ਰਹੇ' ਕਹਿ ਕੇ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ; ਖੈਰ ਮੈਂ ਵੀ ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੱਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਾਕਤ ਆਪਣੇ ਘੁਰਨਿਆਂ ਅਤੇ ਡੇਰਿਆਂ ਵਿਚ 'ਵਸਦੇ ਰਹਿਣ' ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਵੀ ਨਾ ਪਵੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਖੰਡੀਆਂ, ਦੰਭੀਆਂ, ਬਗਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਭਗਤ ਬੇਣੀ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ:

ਮ੍ਰਿਗ ਆਸਣੁ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ॥ ਕਰ ਉਜਲ ਤਿਲਕੁ ਕਪਾਲਾ॥

ਰਿਦੈ ਕੂੜੁ, ਕੰਠਿ ਰੁਦ੍ਰਾਖੰ॥ ਰੇ ਲੰਪਟ, ਕ੍ਰਿਸਨੁ

ਅਭਾਖੰ॥ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 1351).

ਕੂੜਿਆਰੀ ਰਜੈ ਕੂੜਿ ਜਿਉ ਵਿਸਟਾ ਕਾਗੁ ਖਾਵਈ॥ (ਗੁਰੂ

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਸਫਾ 646).

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ:

ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ ਕਰਿ ਸਮਾਧਿ ਅਪਰਾਧਿ ਨਿਵੰਦੇ॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ 17 ਪਉੜੀ 3).

ਬਾਹਰੁ ਸੁਚਾ ਧੋਤਿਆਂ ਅੰਦਰਿ ਕਾਲਖ ਅੰਤਿ ਵਿਗੋਵੈ॥

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰ 17, ਪਉੜੀ 18).

ੴ ਸਤਿਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਹਰਿਮੰਦਰ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ(ਮੁੱਖ-ਸੇਵਾਦਾਰ),

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਚਾਇਤ, ਟੈਲੀ ਫੋਨ: +91 98761 04726

ਦਾਸ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਵੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਤਿ ਮੰਦਭਾਗੀ ਵੰਡ ਹੋ ਗਈ। ਵੰਡ ਤਾਂ ਵੰਡ ਹੋਈ, ਪੰਜਾਬ ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਜੁਲਮ ਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ, ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਇਥੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਭਲਾ ਸਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕੀ ਆਖਣੈ? ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

“ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਬਹੁਤੁ ਤ੍ਰਿਣ ਜਾਲੇ

ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟੁ ਰਹਿਓ ਰੀ” ॥ {ਆਸਾ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 383}

ਉਹ ਹਰਿਆ ਬੂਟ ਬਣਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਦਾਰਜੀ ਆਖਦੇ ਸਾਂ, ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਦੁਸ਼ਮਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੈ, ਬਸ ਪਲਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਪਲਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਹੀ, ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਖਿਚ-ਧੂਹ ਕੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ, ਇਹ ਵੀ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੱਤੀ ਜਾਂ ਸਿਰ ਤੇ ਪੱਲਾ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਹਾਂ ਇਸ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਚੁਕਣੀ ਨਾ ਭੁੱਲੇ। ਆਖਿਰ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਭੱਜ ਲੈਣਾ ਸੀ? ਦੁਸ਼ਮਨ ਪੈੜ ਨਪਦਾ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਆ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਕ੍ਰਿਪਾਣ ਦੇ ਧਨੀ ਦਾਰਜੀ ਨੇ ਹਿੰਮਤ ਨਾ ਛੱਡੀ, ਨਿਤਰ ਪਏ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਇਕੱਲੀ ਜਿੰਦ ਨੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੇਰ ਸੈਂਕੜੇ ਦਰਿੰਦਿਆਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਸੀ? ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾ ਗਏ। ਕਿਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਦੇਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦਾ? ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛੋਂ ਆਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ, ਉਹ ਵੀ ਉਸੇ ਕੌਮ ਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕੌਮ ਦੇ ਦਾਰਜੀ ਨੂੰ ਕੋਹ ਕੋਹ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਨੂੰ ਲੁਟਣ ਵਾਲੇ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਸੀ, ਉਹ ਬਾਹਰੋਂ ਹਮਲਾਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਇਹ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਦੇ, ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ, ਜੋ ਖਬਰ ਮਿਲਣ ਤੇ ਮਗਰ ਹੀ ਦੌੜੇ ਆਏ ਸਨ।

ਕਾਫਲੇ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਬੀਜੀ (ਮਾਤਾ ਜੀ) ਦਾ, ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨੀ, ਪਰ ਸੁਚੱਜੀ ਮਾਂ ਨੇ ਇਕ ਕਮਾਲ ਕੀਤੀ, ਐਸੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾ ਡੋਲੀ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਓਟ ਆਸਰਾ ਛੱਡਿਆ। ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਡੋਲਣ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਵੀ ਇਹੀ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ, ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਗੁੜਤੀ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕੰਮ ਤੋਂ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਮੁੜਨਾ ਜਾਂ ਕੁਵੇਲੇ, ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਇਕੋ ਗਲ ਹੁੰਦੀ, ਚਲੋ ਬੇਟਾ ਪਹਿਲਾਂ 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਆਈਏ। ਭਾਵੇਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਜ਼ਰੂਰ ਸੁਣਨਾ। ਅਕਸਰ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਬੈਠੇ ਹੋਕਾ ਦੇ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਓ! 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਕ ਦੋ ਟੋਕਰੀਆਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਜਾਓ। ਕਦੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਕਦੇ ਲੰਗਰ ਦੀ, ਕਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦੀ। ਕਦੇ ਮਿੱਟੀ, ਕਦੇ ਰੇਤਾ, ਕਦੇ ਰੋੜੀ, ਕਦੇ ਗਾਰਾ। ਦੋ ਚਾਰ ਟੋਕਰੀਆਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਇਕ ਅਜੀਬ ਜਿਹਾ ਅਨੰਦ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ। ਥੋੜਾ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਦੀ ਸੋਝੀ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਬੋਰਡ ਅਕਸਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ, 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਨੰਗੇ ਸਿਰ ਨਾ ਚਲੋ, 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਨਾ ਕਰੋ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣੋ, 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਲਗੋ, ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਦਾ ਆਪ ਖਿਆਲ ਰਖੋ, ਆਦਿ ਆਦਿ। 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਸ਼ਬਦ ਮਾਨਸ ਪੱਟੀ ਤੇ ਪੱਕਾ ਉਕਰ ਗਿਆ।

ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ:

“ਨਕਿ ਨਥ ਖਸਮ ਹਥ ਕਿਰਤੁ ਧਕੇ ਦੇ ॥ ਜਹਾ ਦਾਣੇ ਤਹਾਂ ਖਾਣੇ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਹੇ ॥ 2 ॥” { ਮਃ 2, ਪੰਨਾ 653}

ਕਿਰਤ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਲੈ ਆਈ, ਪਰ ਅਕਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕਈ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਰੰਗ **ਕੇਸਰੀ** ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ **ਭਗਵਾ** ਹੋਣਾ, ਜਿਸਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਦਾਸ ਨੇ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲ ਕੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕਰ ਛੱਡਿਆ, ਯਾ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਜੋ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਬਦੀਲੀ ਨਜ਼ਰ ਪਈ, ਉਹ ਸੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਬੋਰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ, 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਸ਼ਬਦ

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਦਲ ਕੇ, ‘ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ’ ਲਿਖਿਆ ਜਾਣਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਜੋ ਕੁਝ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤ ਸੋਝੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਕਸਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਵੇਸਲਾਪਨ ਆਖਾਂ ਕਿ ਮੂਰਖਤਾ, ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਖੇ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ।

ਪਿਛਲੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦੋ ਮੌਕਿਆਂ ਨੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੇਤਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਦੇਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ, ਅਸੀਂ ਗਲਤ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਇਸ ਕੇਂਦਰੀ ਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਸਮਝ ਕੇ ਬਹੁਤੀ ਮਹਤੱਤਾ ਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਕ ਉਘੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨੂੰ: “ਹਰਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿਆ ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਸਗਲੇ ਪਾਪ ਤਜਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥” (ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 781), ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿੱਖੇ ਸਥਾਪਿਤ ਸਾਡਾ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਕਿ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਨਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਓ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵਿਚਾਰੀਏ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਮੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ ਹੈ: ਘਰ, ਰਹਿਣ ਦਾ, ਟਿਕਣ ਦਾ ਯਾ ਅਰਾਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸਥਾਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ: “ਨਾਨਕ ਵੇਚਾਰਾ ਕਿਆ ਕਹੈ ॥ ਸਭੁ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਏਕਸੈ ॥ ਸਿਰੁ ਨਾਨਕ ਲੋਕਾ ਪਾਵ ਹੈ ॥ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜਾਉ ਜੇਤੇ ਤੇਰੇ ਨਾਵ ਹੈ ॥4॥2॥” {ਮਹਲਾ 1 ਬਸੰਤ, ਪੰਨਾ 1168}

(ਨਿਰਾ ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਖ ਰਿਹਾ ਕਿ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ) ਗ਼ਰੀਬ ਨਾਨਕ ਕੀਹ ਆਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਰਿਹਾ ਹੈ (ਤੇਰੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ) । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜੇਹੜੇ ਬੰਦੇ ਤੇਰੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਿਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਹੈ । ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! ਜਿਤਨੇ ਭੀ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਹਨ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । 4।2।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਗਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਾਮ ਹਨ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਬੇਅੰਤ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਇਹ ਨਾਮ ਅਸੀਂ ਜੀਵਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰਖ ਲਏ ਹਨ:

“ਕਿਰਤਮ ਨਾਮ ਕਥੇ ਤੇਰੇ ਜਿਹਬਾ ॥ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਤੇਰਾ ਪਰਾ ਪੁਰਬਲਾ ॥” {ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 1083}
 ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ! (ਸਾਡੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ) ਜੀਭ ਤੇਰੇ ਉਹ ਨਾਮ ਉਚਾਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾਮ (ਤੇਰੇ ਗੁਣ ਵੇਖ ਵੇਖ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੇ) ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ । ਪਰ ‘ਸਤਿਨਾਮੁ’ ਤੇਰਾ ਮੁੱਢ-ਕਦੀਮਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ (ਭਾਵ, ਤੂੰ ‘ਹੋਂਦ ਵਾਲਾ’ ਹੈ, ਤੇਰੀ ਇਹ ‘ਹੋਂਦ’ ਜਗਤ-ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀ ਮੌਜੂਦ ਸੀ) ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ, ਉਸ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ, ਜੋ ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੇਠ ਦਿਤੇ ਹਨ:

“ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥ ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੁਛਿ ਦੋਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥” {ਰਾਗੁ ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ 1, ਪੰਨਾ 14} ਹਰਿ- ਹਰਿਆਵਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

“ਜੀਅ ਰੇ, ਰਾਮ ਜਪਤ ਮਨੁ ਮਾਨੁ ॥” {ਸਿਰਿ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ 1, ਪੰਨਾ 21} ਰਾਮ- ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ, ਕਣ ਕਣ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ।

“ਰਸ ਕਸ ਆਪੁ ਸਲਾਹਣਾ, ਏ ਕਰਮ ਮੇਰੇ ਕਰਤਾਰ ॥” {ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ 1, ਪੰਨਾ 15} ਕਰਤਾਰ- ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਰਚਨ ਵਾਲਾ।

“ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰ ਪ੍ਰਭੁ ਸਭਨਾ ਗਲਾ ਜੋਗਾ ਜੀਉ ॥” {ਮਾਝ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 108} ਪਰਮੇਸੁਰ—ਪਰਮ ਈਸ਼ੁਰ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਾਲਕ ।

“ਮੋਹਨ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਰਵਿ ਰਹਿਓ ॥ ਕੋਟਿ ਮਧੇ ਕਿਨੈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹਿਓ ॥” {ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 241} ਮੋਹਨ—ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ।

“ਪੇਈਅੜੈ ਜਗ ਜੀਵਨੁ ਦਾਤਾ ਮਨਮੁਖਿ ਪਤਿ ਗਵਾਈ ॥” {ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ 3, ਪੰਨਾ 64} ਜਗ ਜੀਵਨ—ਜਗਤ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਆਸਰਾ ।

“ਮੇਰੇ ਮਾਧਉ ਜੀ, ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਿਲੇ ਸੁ ਤਰਿਆ ॥” {ਰਾਗੁ ਗੁਜਰੀ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 10} ਮਾਧਉ ਜੀ—ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ! ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ ਜੀ ! {ਮਾਧਉ—ਮਾ-ਧਵ । ਮਾ—ਮਾਇਆ । ਧਵ—ਪਤੀ}

“ਮਿਲੁ ਮੇਰੇ ਬੀਠੁਲਾ, ਲੈ ਬਾਹੜੀ ਵਲਾਇ ॥ ਮਿਲੁ ਮੇਰੇ ਰਮਈਆ, ਮੈ ਲੇਹਿ ਛਡਾਇ” ॥ {ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਤ੍ਰਿਲੋਚਨ ਕਾ, ਪੰਨਾ 92} ਲਫਜ਼ “ਬੀਠਲ” ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਲਫਜ਼ (‘ਵਿਸਠਲ’) ਦਾ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਹੈ । “ਵਿ+ਸਥਲ” । ਵਿ—ਪਰੇ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪਰੇ । ਸਥਲ—ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਵਿ+ਸਥਲ, ਵਿਸਠਲ, ਬੀਠਲ—ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਦੂਰ ਪਰੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਲਫਜ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੀ ਕਈ ਵਾਰੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ, ਤੇ, ਸਰਬ-ਵਿਆਪਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ । ਰਮਈਆ-ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਰਬਵਿਆਪੀ।

ਸੋ ਹਰਿ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਬਾਕੀ ਨਾਵਾਂ

ਨਾਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਾਰੀ ਆਇਆ ਹੈ। ਸੋ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਾ ਸ਼ਬਦੀ ਅਰਥ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਘਰ। ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਵੇਖ ਲਈਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਅਗਵਾਈ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਘਰ ਕਿਹੜਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਥੇ ਵਸਦਾ ਹੈ?:

“ਜਹ ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਹਜੂਰਿ ਦੂਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ੍ਰੁ ਮੈ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਈ ॥1॥” {ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 677}

ਹੇ ਭਾਈ ! ਮੈਂ ਜਿੱਥੇ ਜਿੱਥੇ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਉੱਥੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹੇ (ਮੇਰੇ) ਮਨ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਿਆ ਕਰ, ਜੇਹੜਾ ਸਭਨਾਂ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।।।

“ਘਟ ਘਟ ਮੈ ਹਰਿ ਜੂ ਬਸੈ ਸੰਤਨ ਕਹਿਓ ਪੁਕਾਰਿ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਹ ਭਜੁ ਮਨਾ ਭਉ ਨਿਧਿ ਉਤਰਹਿ ਪਾਰਿ ॥12॥” (ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ 9, ਪੰਨਾ 1427)

ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਆਖ—ਹੇ ਮਨ ! ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਨੇ ਉੱਚੀ ਕੂਕ ਕੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਤੂੰ ਉਸ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਦਾ ਭਜਨ ਕਰਿਆ ਕਰ, (ਭਜਨ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ) ਸੰਸਾਰ-ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਤੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘ ਜਾਹਿਗਾ ।।2।

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ, ਹਰ ਸ਼ੈ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਉਸੇ ਦੀ ਜੋਤ ਹਰ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਹੇਠਲੀਆਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ:

“ਸਭ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਜੋਤਿ ਹੈ ਸੋਇ ॥ ਤਿਸ ਕੈ ਚਾਨਣਿ ਸਭ ਮਹਿ ਚਾਨਣੁ ਹੋਇ ॥ ਗੁਰ ਸਾਖੀ ਜੋਤਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥” {ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ 1, ਪੰਨਾ 663}

ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕੋ ਉਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ । ਉਸ ਜੋਤਿ ਦੇ ਪਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿਚ ਚਾਨਣ (ਸੁਝ-ਬੁਝ) ਹੈ । ਪਰ ਇਸ ਜੋਤਿ ਦਾ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਜੋਤਿ ਹੈ) । ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰਾਜਾ ਮਨ ਹੈ, ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇੰਦਰੇ ਮਨ ਦੇ ਉਨਸਾਰ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ:

“ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਕਿਨਿ ਸਮਝਾਈਐ ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਸੁਲਤਾਨੁ ॥4॥”

{ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ 1, ਪੰਨਾ 61}

ਮਨ (ਇਸ ਸਰੀਰ-ਨਗਰੀ ਦਾ) ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਲਤਾਨ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੇ ਕਦੇ ਮਤਿ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ (ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ) ।।4।

“ਮਨੁ ਰਾਜਾ ਮਨੁ ਮਨ ਤੇ ਮਾਨਿਆ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਈ ॥”

{ ਰਾਗੁ ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ 1, ਪੰਨਾ 1125}

ਮਨ ਹੀ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਨ ਨੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ:

“ਮਨ ਤੂੰ ਜੋਤਿ ਸਰੂਪੁ ਹੈ ਆਪਣਾ ਮੂਲੁ ਪਛਾਣੁ ॥ ਮਨ ਹਰਿ ਜੀ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ ਹੈ ਗੁਰਮਤੀ ਰੰਗੁ ਮਾਣੁ ॥” {ਆਸਾ ਮਹਲਾ 3, ਪੰਨਾ 441}

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! ਤੂੰ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਅੰਸ ਹੈਂ ਜੋ ਨਿਰਾ ਨੂਰ ਹੀ ਨੂਰ ਹੈ (ਹੇ ਮਨ !) ਆਪਣੇ ਉਸ ਅਸਲੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਬਣਾ । ਹੇ ਮਨ ! ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਦਾ ਤੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵੱਸਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਸੁਆਦ ਲੈ ।

ਪਰ ਇਸ ਸ਼ਰੀਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਚਲ ਵੀ ਮਨ ਨੂੰ ਹੀ ਮਨਿਆਂ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਸਮੇਂ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:

“ਇਹੁ ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਵਸਿ ਨ ਆਵੈ ॥ ਦੁਬਿਧਾ ਲਾਗੈ ਦਹ ਦਿਸਿ ਧਾਵੈ ॥” { ਮਾਝ ਮਹਲਾ 3, ਪੰਨਾ 127} (ਮਾਇਆ-ਫ੍ਰੇਡੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਇਹ ਮਨ ਚੰਚਲ (ਸੁਭਾਵ ਵਾਲਾ ਰਹਿੰਦਾ) ਹੈ, (ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਦਮ ਨਾਲ) ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, (ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕਾਰਨ) ਡਾਵਾਂ ਡੋਲ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇ (ਮਾਇਆ ਦੀ ਖਾਤਰ) ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੌੜਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

“ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਪੰਖੀ ਭਇਓ, ਉਡਿ ਉਡਿ ਦਹ ਦਿਸ ਜਾਇ ॥ ਜੋ ਜੈਸੀ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ, ਸੋ ਤੈਸੇ ਫਲੁ ਖਾਇ ॥86॥” {ਸਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਪੰਨਾ 1369}

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮਨ ਪੰਛੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡ ਕੇ) ਭਟਕ ਭਟਕ ਕੇ (ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ) ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਦੌੜਦਾ ਹੈ (ਤੇ ਇਹ ਕੁਦਰਤਿ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੀ ਹੈ ਕਿ) ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੇ ਜਿਹੀ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ।86।

ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਤਾਂ ਹੋਵੇ ਜੇ ਮਨ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵਾਪਸ ਆਵੇ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਾਉਂਦੇ, ਮਨ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ:

“ਮਨ ਰੇ ਥਿਰੁ ਰਹੁ ਮਤੁ ਕਤ ਜਾਗੀ ਜੀਉ ॥ ਬਾਹਰਿ ਢੁਢਤ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਪਾਵਹਿ ਘਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਘਟ ਮਾਹੀ ਜੀਉ ॥ ਰਹਾਉ ॥”

{ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ 1, ਪੰਨਾ 598}

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! (ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ) ਟਿਕਿਆ ਰਹੁ, ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਨਾਹ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰੀਂ । ਜੇ ਤੂੰ ਬਾਹਰ ਢੁੰਢਣ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਪਾਏਂਗਾ । ਅਟੱਲ ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਰਸ ਤੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ । ਰਹਾਉ।

“ਮੇਰੇ ਮਨ ਪਰਦੇਸੀ ਵੇ ਪਿਆਰੇ ਆਉ ਘਰੇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਰੁ ਮਿਲਾਵਹੁ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਘਰਿ ਵਸੈ ਹਰੇ ॥” {ਆਸਾ ਮਹਲਾ 4,

ਪੰਨਾ 451}

ਹੇ ਥਾਂ ਥਾਂ ਭਟਕ ਰਹੇ ਮਨ ! ਹੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ ! ਕਦੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ-
ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ਮਨ ! ਹਰਿ-ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ
ਮਿਲ (ਤੈਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈ ਜਾਇਗੀ ਕਿ ਸਭ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ
ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਜੇ ਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਘਰ ਆਕੇ ਟਿੱਕ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ
ਪਹਿਚਾਣ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦੀ, ਉਸ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਜੋਤ ਨਾਲ ਹੋ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਵਸਦੇ ਉਸ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਸਾਂਝ
ਬਣਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਕ ਅਲੌਕਿਕ ਚਾਅ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ
ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਮਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਅਨੰਦ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੰਝ
ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ:

“ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਆਗਮੁ ਸੁਣਿਆ ॥ ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਉ
ਸਖੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਮੰਦਰੁ ਬਣਿਆ ॥” {ਪੰਨਾ 921}

ਆਪਣੀ ਹਿਰਦੇ-ਸੇਜ ਉਤੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਮੈਂ ਸੁਣ ਲਿਆ
ਹੈ (ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆ
ਵੱਸਿਆ ਹੈ ਹੁਣ) ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਨੰਦ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਹੇ ਮੇਰੀ
ਜਿੰਦੇ ! ਮੇਰਾ ਇਹ ਹਿਰਦਾ-ਘਰ ਪ੍ਰਭੂ-ਪਤੀ ਦਾ ਨਿਵਾਸ-ਅਸਥਾਨ
ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸਿਫਤਿ-ਸਾਲਾਹ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾ ।

ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਗੰਮੀ ਜੋਤ ਦੀ
ਪਹਿਚਾਣ ਕਰ ਲਈ, ਉਸ ਨਾਲ ਪੱਕੀ ਸਾਂਝ ਬਣਾ ਲਈ, ਉਸ ਨੂੰ
ਸਮਝ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਇਹ ਸਰੀਰ ਉਸ
ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਹੀ ਘਰ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ
ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ, ਇਸ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਰੀਰ
ਨੂੰ, ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਆਪ ਹੀ ਸਵਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ
ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

“ਕਾਇਆ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਹਰਿ
ਜੀਉ ਵਸੈ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਣਜਨਿ ਵਾਪਾਰੀ ਨਦਰੀ
ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥4॥” { ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ 3, ਪੰਨਾ 1059}

ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ (ਪਵਿੱਤਰ) ਘਰ ਹੈ,
ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸੋਹਣਾ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ
ਵਿਚਾਰ-ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । ਹੇ ਭਾਈ !
ਜਿਹੜੇ ਜੀਵ-ਵਣਜਾਰੇ (ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ) ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ
ਰਾਹੀਂ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਦਾ ਵਣਜ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਿਗਾਹ
ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ (ਆਪਣੇ ਨਾਲ) ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।4।

ਹੇਠਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੱਲ ਇਤਨੀ
ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭੁਲੇਖੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ
ਰਹੀ:

“ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ 3 ਬਿਭਾਸ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਵੇਖੁ ਤੂ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਤੇਰੇ
ਨਾਲਿ ॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਬਦੇ ਖੋਜੀਐ ਹਰਿ ਨਾਮੋ ਲੋਹੁ ਸਮਾਲਿ ॥1॥
ਮਨ ਮੇਰੇ ਸਬਦਿ ਰਪੈ ਰੰਗੁ ਹੋਇ ॥ ਸਚੀ ਭਗਤਿ ਸਚਾ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ
ਪ੍ਰਗਟੀ ਸਾਚੀ ਸੋਇ ॥1॥ ਰਹਾਉ ॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ

ਗਿਆਨਿ ਰਤਨਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ॥ ਮਨਮੁਖ ਮੂਲੁ ਨ ਜਾਣਨੀ
ਮਾਣਸਿ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਨ ਹੋਇ ॥2॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਜੀਉ
ਸਾਜਿਆ ਰਖਿਆ ਹੁਕਮਿ ਸਵਾਰਿ ॥ ਧੁਰਿ ਲੇਖੁ ਲਿਖਿਆ ਸੁ
ਕਮਾਵਣਾ ਕੋਇ ਨ ਮੇਟਣਗਾਰੁ ॥3॥ ਸਬਦੁ ਚੀਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ
ਸਚੈ ਨਾਇ ਪਿਆਰ ॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਬਦੇ ਸੋਹਣਾ ਕੰਚਨੁ ਕੋਟੁ
ਅਪਾਰ ॥4॥” (ਪੰਨਾ 1346)

ਹੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ! (ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ) ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ) ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ
ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਸਦਾ-ਬਿਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਭਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸਦਾ ਲਈ (ਲੋਕ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ) ਖਿਲਰ ਜਾਂਦੀ
ਹੈ । (ਉਸ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਰੀਰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕਦੇ ਨਾਹ ਡੋਲਣ
ਵਾਲਾ ਘਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਉਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਜਿਹਾ ‘ਹਰਿ ਮੰਦਰ’
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਝੱਖੜ ਹਿਲਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ)
11। ਰਹਾਉ।

ਹੇ ਭਾਈ ! ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਵੇਖ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਘਰ
ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਹੈ (ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਹੈ । ਇਸ) ‘ਹਰਿ ਮੰਦਰ’ ਨੂੰ ਗੁਰੂ
ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਹੇ ਭਾਈ ! ਗੁਰੂ
ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਜੁੜ, ਅਤੇ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ
ਸਾਂਝ ਕੇ ਰੱਖ ।1।

ਹੇ ਭਾਈ ! (ਮਨੁੱਖ ਦਾ) ਇਹ ਸਰੀਰ ‘ਹਰਿ-ਮੰਦਰ’ ਹੈ (ਪਰ ਇਹ
ਭੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀ) ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੀਮਤੀ ਸੂਝ ਦੀ
ਰਾਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ (ਜਗਤ ਦੇ)
ਮੂਲ (ਪਰਮਾਤਮਾ) ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੇ (ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ
ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ) ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ‘ਹਰਿ-ਮੰਦਰ’ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ
12।

ਹੇ ਭਾਈ ! (ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ) ‘ਹਰਿ-ਮੰਦਰ’ ਪ੍ਰਭੂ ਜੀ ਨੇ
ਆਪ ਬਣਾਇਆ ਹੈ (ਅਤੇ ਆਪਣੇ) ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਜਾ ਰੱਖਿਆ ਹੈ
। ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ ਤੋਂ (ਹਰੇਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ
ਜਿਹੜਾ) ਲੇਖ (ਹਰੇਕ ਸਰੀਰ—ਹਰਿ-ਮੰਦਰ ਵਿਚ) ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ ਉਸ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਕੋਈ
ਮਨੁੱਖ (ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਉੱਦਮ ਨਾਲ ਉਸ ਲੇਖ ਨੂੰ) ਮਿਟਾਣ ਜੋਗਾ
ਨਹੀਂ ਹੈ ।3।

ਹੇ ਭਾਈ ! (ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ) ਸਦਾ-ਬਿਰ ਹਰਿ-ਨਾਮ
ਵਿਚ (ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੇ) ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ
ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਪਾ ਕੇ ਆਤਮਕ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ । (ਉਸ ਮਨੁੱਖ
ਦਾ ਸਰੀਰ-) ਹਰਿ-ਮੰਦਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਰਕਤਿ ਨਾਲ ਸੋਹਣਾ
ਬਣ ਗਿਆ, (ਉਹ ਹਰਿ-ਮੰਦਰ) ਬੇਅੰਤ ਪ੍ਰਭੂ (ਦੇ ਨਿਵਾਸ) ਵਾਸਤੇ
(ਮਾਨੋ) ਸੌਨੇ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣ ਗਿਆ ।4।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਉਪਰ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ
ਇਹ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਉਸ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਘਰ। ਇਹ
ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਤਾਂ ਹੀ ਆਵੇਗੀ, ਇਸ
ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਤਾਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ
ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀਆਂ ਦੁਬਿਧਾਵਾਂ, ਭੁਲੇਖਿਆਂ,
ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ

ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਟਨ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਹਾਂ! ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਅਗੇ ਇਹ ਸੁਆਲ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਤੱਕ ਹੀ ਕਿਵੇਂ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਈਏ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਤਨੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪੰਜਵੇਂ ਬੰਦ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:

“ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਏਹੁ ਜਗਤੁ ਹੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਘੋਰੰਧਾਰ ॥ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਕਰਿ ਪੂਜਦੇ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧ ਗਵਾਰ ॥ 5 ॥” (ਪੰਨਾ 1346)

ਹੇ ਭਾਈ ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਭੀ ‘ਹਰਿ-ਮੰਦਰ’ ਹੀ ਹੈ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਘਰ ਹੈ) । ਪਰ ਗੁਰੂ (ਦੀ ਸਰਨ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ (ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ) ਘੁੱਪ ਹਨੇਰਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ (ਤੇ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਭੇਤ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ) । ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ, ਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹੋਏ ਮੂਰਖ ਮਨੁੱਖ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ) ਹੋਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂਜਦੇ-ਸਤਕਾਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । 5।

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੁਲ 11 ਪਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜੋ ਇਹੀ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਹੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ:

“ਦਹਦਿਸ ਖੋਜਤ ਹਮ ਫਿਰੇ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਹਰਿ ਪਾਇਅਤਾ ਘਰਿ ਆਏ ਰਾਮ ॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਜੀਉ ਸਾਜਿਆ ਮੇਰੇ ਲਾਲ ਜੀਉ ਹਰਿ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਏ ਰਾਮ ॥” { ਬਿਹਾਗੜਾ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 542}

ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ! (ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ) ਅਸੀਂ ਦਸੀਂ ਪਾਸੀਂ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਫਿਰੇ, ਪਰ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਹੁਣ ਹਿਰਦੇ-ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆ ਕੇ ਲੱਭ ਲਿਆ ਹੈ । ਹੇ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰੇ ! (ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਨੂੰ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਘਰ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਇਸ (ਸਰੀਰ-ਘਰ) ਵਿੱਚ ਟਿਕਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

“ਹਰਿ ਜਪੇ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸਾਜਿਆ ਸੰਤ ਭਗਤ ਗੁਣ ਗਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪਨਾ ਸਗਲੇ ਪਾਪ ਤਜਾਵਹਿ ਰਾਮ ॥” {ਸੂਗੀ ਮਹਲਾ 5, ਪੰਨਾ 781}

ਹੇ ਭਾਈ ! (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਸਰੀਰ-) ਘਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, (ਇਸ ਘਰ ਵਿੱਚ) ਸੰਤ-ਜਨ ਭਗਤ-ਜਨ (ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ-ਪ੍ਰਭੂ (ਦਾ ਨਾਮ) ਹਰ ਵੇਲੇ ਸਿਮਰ ਸਿਮਰ ਕੇ (ਸੰਤ ਜਨ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰੋਂ) ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਦੂਰ ਕਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ।

“ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਸਾਜਿਆ ਹਰਿ ਵਸੈ ਜਿਸੁ ਨਾਲਿ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਹਰਿ ਪਾਇਆ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਪਰਜਾਲਿ ॥ ਹਰਿ ਮੰਦਰਿ ਵਸਤੁ ਅਨੇਕ ਹੈ ਨਵ ਨਿਧਿ ਨਾਮੁ ਸਮਾਲਿ ॥ ਧਨੁ ਭਗਵੰਤੀ ਨਾਨਕਾ ਜਿਨਾ

ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਧਾ ਹਰਿ ਭਾਲਿ ॥ ਵਡਭਾਗੀ ਗੜ ਮੰਦਰੁ ਖੋਜਿਆ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਪਾਇਆ ਨਾਲਿ ॥ 48 ॥” (ਪੰਨਾ 1418)

ਹੇ ਭਾਈ ! (ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਇਹ ਸਰੀਰ-) ਹਰਿ-ਮੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ (ਆਪ) ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਸਰੀਰ-ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਵੱਸਦਾ ਹੈ । (ਪਰ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਤੁਰ ਕੇ (ਅੰਦਰੋਂ) ਮਾਇਆ ਦਾ ਮੋਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾੜ ਕੇ (ਹੀ, ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅੰਦਰ-ਵੱਸਦਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਲੱਭਾ ਹੈ ।

ਹੇ ਭਾਈ ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ, ਮਾਨੋ, ਨੌ ਖਜਾਨੇ ਹੈ (ਇਸ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ) ਸਾਂਭ ਕੇ ਰੱਖ (ਜੇ ਹਰਿ-ਨਾਮ ਸੰਭਾਲਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ) ਇਸ ਸਰੀਰ-ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਉੱਤਮ ਕੀਮਤੀ ਗੁਣ (ਲੱਭ ਪੈਂਦੇ) ਹਨ ।

ਹੇ ਨਾਨਕ ! ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੇ ਉਹਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਰਨ ਪੈ ਕੇ (ਇਸ ਸਰੀਰ-ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਵੱਸਦਾ) ਪਰਮਾਤਮਾ ਖੋਜ ਕੇ ਲੱਭ ਲਿਆ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਸਰੀਰ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਖੋਜਿਆ, ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵੱਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਲੱਭ ਲਿਆ । 48।

ਇਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਜੋਤ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਹਰ ਸਰੀਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਅਖਵਾਉਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹੀ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਉਸ ਹਰਿ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨ ਲਿਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਹ ਸੋਝੀ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ:

“ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸੋਈ ਆਖੀਐ ਜਿਥਹੁ ਹਰਿ ਜਾਤਾ ॥ ਮਾਨਸ ਦੇਹ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਪਾਇਆ ਸਭੁ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥ ਬਾਹਰਿ ਮੂਲਿ ਨ ਖੋਜੀਐ ਘਰ ਮਾਹਿ ਬਿਧਾਤਾ ॥ ਮਨਮੁਖ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਕੀ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥ ਸਭ ਮਹਿ ਇਕੁ ਵਰਤਦਾ ਗੁਰ ਸਬਦੀ ਪਾਇਆ ਜਾਈ ॥ 12 ॥” {ਪੰਨਾ 953}

(ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ “ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ” ਭਾਵ, ਰੱਬ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਥਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ) ਉਹੀ ਸਰੀਰ “ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ” ਕਿਹਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਏ; (ਸੋ, ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ‘ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ’ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ) ਮਨੁੱਖਾ-ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਰੱਬ ਲੱਭਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਜੋਤਿ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ ।

(ਸਰੀਰ ਤੋਂ) ਬਾਹਰ ਭਾਲਣ ਦੀ ਉੱਕਾ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, (ਇਸ ਸਰੀਰ-) ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਵੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਪਰ ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੇ ਬੰਦੇ (ਇਸ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ) “ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ” ਦੀ ਕਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ, ਉਹ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ (ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰ ਕੇ ਹੀ) ਗੰਵਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । (ਉੱਥੇ ਤਾਂ) ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਹੀ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਪਰ ਲੱਭਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਰਾਹੀਂ । 12।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਪ ਵੀ ਗੁਣਾਂ ਰੂਪੀ ਮਾਣਕ, ਲਾਲ, ਹੀਰੇ ਅਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਆਖਿਆ ਹੈ:

“ਪ੍ਰਭੁ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਸੋਹਣਾ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਮਾਣਕ ਲਾਲ ॥ ਮੋਤੀ ਹੀਰਾ ਨਿਰਮਲਾ ਕੰਚਨ ਕੋਟ ਰੀਸਾਲ ॥ ਬਿਨੁ ਪਉੜੀ ਗੜਿ ਕਿਉ ਚੜਉ,

ਗੁਰ ਹਰਿ ਧਿਆਨ ਨਿਹਾਲ ॥੨॥” { ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ 1, ਪੰਨਾ 17}

ਹਰੀ-ਪਰਮਾਤਮਾ (ਮਾਨੋ) ਇਕ ਸੋਹਣਾ ਮੰਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਾਣਕ ਲਾਲ ਮੋਤੀ ਤੇ ਚਮਕਦੇ ਹੀਰੇ ਹਨ (ਜਿਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ) ਸੋਨੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਹਨ । ਪਰ ਉਸ (ਮੰਦਰ-) ਕਿਲ੍ਹੇ ਉਤੇ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । (ਹਾਂ,) ਜੇ ਗੁਰੂ-ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਜਾਏ, ਜੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਦਰਸਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । 12।

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਗੱਲ ਬੜੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਹੈ, ਉਹ ਮੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਆਪਣੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਕਈ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤਿਆਂ, ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਜਿਸ ਦੇਵੀ, ਦੇਵਤੇ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਦੀ ਪੂਜਾ ਲਈ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਮੰਦਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵ ਮੰਦਰ, ਰਾਮ ਮੰਦਰ, ਹਨੂਮਾਨ ਮੰਦਰ ਆਦਿ ਆਦਿ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦਾ ਧਾਰਮਕ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਿਵੇਂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੌਰਿਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਉਦਾਸੀਆਂ ਕਹਿਕੇ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਦੌਰਾਨ ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਗਏ, ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਥੇ ਨੇਮ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ। ਜਿਥੇ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦੀ। ਅਜ ਵੀ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਧਰਮਸਾਲ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਾਲ ਵਿਦਿਅਕ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਧਰਮਸਾਲ ਭਾਵ ਧਰਮ ਦਾ ਸਕੂਲ, ਜਿਥੇ ਧਰਮ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਂ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ। ਮਕਸਦ ਉਹੋ ਰਿਹਾ ਜੋ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸੀ। ਹਾਂ ਦਾਇਰਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਮੋਕਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਇਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪੰਗਤ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈ। ਲੋੜਵੰਦ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਨੂੰ ਠਾਹਰ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਲਗ ਗਈ। ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਰਮਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਹਾਂ ਦਾਇਰਾ ਹੋਰ ਫੈਲ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਇਹ ਸਿੱਖ ਦੇ ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਕਸਦ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਪੂਜਾ ਦਾ ਸਥਾਨ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਲਈ। ਇਹ ਅਲੱਗ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਅਜ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਹੋਰ ਵੱਡੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਪਧਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਅਜ ਤੱਕ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦੁਆ ਸਕੇ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ਮਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਰਸਨ ਕੀਤੇ ਜਾਨ। ਹੋਟਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, I want to go to gurdwara (ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ)। ਉਹ ਅਗੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, what gurdwara (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?) ਮੈਂ ਦੇ ਤਿੰਨ ਟੈਕਸੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਸਮਝ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਉਥੇ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਜਣ ਨਜ਼ਰ ਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪਰ ਕੋਈ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲਾ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਨੇ ਇਕ ਟੈਕਸੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, Take him to Sikh temple (ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਮੰਦਰ ਲੈ ਜਾਓ)। ਉਹ ਝੱਟ ਬੋਲਿਆ, Please come (ਆਓ ਜੀ ਬੈਠੋ)। ਦਿੱਲ ਤੜਫ ਉਠਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਮਸਜਿਦ ਤਾਂ ਮੋਸਕਿਉ ਹੈ, ਮੁਸਲਿਮ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ। ਇਸਾਈਆਂ ਦਾ ਗਿਰਜਾ, ਚਰਚ ਹੈ, ਇਸਾਈ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲ ਗਏ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਕਿਸੇ ਇਕ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇੰਜ ਹੀ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ।

ਕਸੂਰਵਾਰ ਕੋਈ ਬਾਹਰਲਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਅਧਿਆਤਮਕ ਕੇਂਦਰ ਨੂੰ, ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੇ, ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਗੋਲਡਨ ਟੈਂਪਲ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੋਧ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨੀ ਸੀ? ਆਪ ਹੀ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਾਂ, This is Golden Temple (ਇਹ ਸਵਰਨ ਮੰਦਰ ਹੈ)।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤਾਂ ਅਤੇ ਇੱਟਾਂ-ਗਾਰੇ ਦੇ ਬਣੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਕ ਖੁਦਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਵੀ ਕਬਰਾਂ ਪੂਜਣ ਅਤੇ ਖੁਦਾ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮਸੀਤ ਵਿੱਚ ਲੱਭਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਇਨਕਲਾਬ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪੱਥਰਾਂ, ਮੜੀਆਂ ਅਤੇ ਇੱਟਾਂ-ਗਾਰੇ ਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਲਈ ਹੋਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਾਹਰ ਭਟਕਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਰੀਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

“ਕਾਇਆ ਮਹਲੁ ਮੰਦਰੁ ਘਰੁ ਹਰਿ ਕਾ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਾਖੀ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਈਐ ਹਰਿ ਮੇਲੇ ਮੇਲਣਹਾਰ ॥੪॥੫॥” (ਮਹਲਾ 1 ਮਲਾਰ, ਪੰਨਾ 1256)

ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਸਰੀਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮਹਲ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਜੋਤਿ ਟਿਕਾ ਰੱਖੀ ਹੈ । (ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ-

ਮਹਲ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ) ਹੇ ਨਾਨਕ ! (ਬਾਹਰ ਭਟਕਦਾ ਜੀਵ) ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਹਿਰਦੇ-ਮਹਲ ਵਿਚ ਮੌਤ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਤਦੋਂ ਮੇਲਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਪ੍ਰਭੂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ 1415।

ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਅਤਿ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੀ ਇੱਟਾਂ ਪੱਥਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦਾ ਘਰ ਦਸ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਕ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੇ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਗੁਰਧਾਮ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਾਇਆ। ਇਹ ਉਹ ਪਵਿੱਤਰ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਹੈ ਹੀ, ਸਿੱਖ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨਿਵੇਕਲਾ ਅਧਿਆਤਮਕ ਦਰਜਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਨਹੀਂ, 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਦਰਬਾਰ ਸ਼ਬਦ ਰਾਜ ਸਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਦਰਬਾਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਰਾਜ ਯੋਗੀ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੂੰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ, ਬਲਕਿ ਸੱਚਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਉਸੇ ਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤੇ ਸੁਭਾਏਮਾਨ ਹਨ। ਫਿਰ ਇਹ ਤਾਂ ਉਹ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸਜਿਆ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਜਾਪੇ ਕਿ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਜਿਸਨੂੰ ਮੈਂ ਇਤਨਾ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀ ਪਿਆ ਹੈ, ਕੀ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਜਿਸ ਮਹੌਲ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਫਿਰਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਹਿੰਦੁਤੱਵੀ ਤਾਕਤਾਂ, ਦੂਸਰੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਸਥਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਭਰਮਭੁਲੇਖੇ ਖੜੇ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਰੂਪ ਬਦਲਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਲੀਆਮੇਟ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਓਂਤਾਂ ਗੁੰਦ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਧੜੇ ਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇਣ ਲਈ, ਉਲਟੇ ਬਿਆਨ ਦੇਣ, ਰੋਜ਼ ਨਵੇਂ ਕਮੀਸ਼ਨ ਬਨਾਉਣ ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਮੁਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਸ਼ੀ ਤੌਰ ਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਾਮਲ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੂਨ 1984 ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ 36 ਹੋਰ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦਾ ਹਮਲਾ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੇ ਆਪ ਹੰਡਾਇਆ ਹੈ। ਦਸੰਬਰ 1986 ਵਿੱਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਢਾਢੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਰ ਕਿਹੜਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

'ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬' ਵਰਗੀ ਜ਼ਹਰੀਲੀ ਕਿਤਾਬ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਸੁਟ ਕੇ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਪ ਦੇ ਬੀਜ ਤਾਂ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਬੀਜ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਆਓ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਪੰਕਤੀਆਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ, ਜੋ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ

ਦੇਵੇਗੀ। ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਜੂਨ 1998 ਵਿੱਚ ਛਾਪੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ, ਮੁੱਖ ਸੇਵਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੇਦਾਂਤੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ 122 ਦੇ 31ਵੇਂ, 32ਵੇਂ, 33 ਵੇਂ ਅਤੇ 34ਵੇਂ ਬੰਦ ਵਿੱਚ ਇੰਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਦੇਹਰਾ॥ ਕਾਰ ਕਢਾਵਤ ਭਏ ਥੇ ਕਛੁਕ ਦਿਵਸ ਤਿਹ ਵਾਰ । ਮਹਾ ਬਿਸਨੁ ਭਗਵੰਤ ਜੋ ਮਨ ਮੈ ਕੀਨ ਵਿਚਾਰੁ ॥31॥
ਮਹਾ ਮਾਏ ਜੋ ਲੱਛਮੀ ਤਾ ਸੋਂ ਕਹਾ ਸੁਨਾਇ । ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰ ਰੂਪ ਮਮ ਯਾ ਮੈ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ ॥32॥

ਭਾਵ: ਜਦੋਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰ ਕਢਾਉਂਦਿਆਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ, ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੇ(ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ) ਮਹਾਂ ਮਾਤਾ ਲੱਛਮੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਰਾਮਦਾਸ ਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਹੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝੋ। ਚੰਪਈ॥ ਤਿਹ ਸੁਤ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਸੁਖਕਾਰੀ । ਮਮ ਸਰੂਪ ਸੋ ਪ੍ਰਗਟ ਨਿਹਾਰੀ । ਬਨਾਵਨ ਮਮ ਮੰਦਰੁ ਹੈ ਲਾਗਾ। ਸੁਧਾ ਸਰੋਵਰ ਰਚਿ ਵੱਡਭਾਗਾ॥33॥ ਚਲੋ ਤਹਾਂ ਹਮ ਜਾਇ ਨਿਹਾਰੈ । ਕੈਸੇ ਕਰ ਹੈਂ ਪਰਉਪਕਾਰੈ। ਲੱਛਮੀ ਯੁਤ ਆਏ ਭਗਵੰਤਾ। ਗਾਵਤ ਜਸੁ ਜਿਹ ਬੇਦ ਅਨੰਤਾ ॥34॥

ਭਾਵ: ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ, ਜੋ ਅਰਜਨ ਹੈ, ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮੇਰੇ ਹੀ ਸਾਕਸ਼ਾਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਉਹ ਮੇਰਾ ਮੰਦਰ ਬਨਾਉਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸਰੋਵਰ ਰੱਚ(ਬਣਾ) ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਲੋ ਅਸੀਂ ਚੱਲ ਕੇ ਉਥੇ ਵੇਖੀਏ, ਕੈਸਾ ਵੱਡਾ ਪਰਉਪਕਾਰ ਉਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ (ਵਿਸ਼ਨੂੰ) ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਅਨੰਤ ਮਹਿਮਾ ਵੇਦ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ(ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ) ਦੇਵੀ ਲੱਛਮੀ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਆ ਗਏ।

ਵਾਹ ! ਅਗਯਾਤ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕਿਆ ਸੁੰਦਰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਮੰਦਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ 'ਮਹਾ ਬਿਸਨੁ ਭਗਵੰਤ' ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅਰਥ ਬਦੋਬਦੀ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਜੱਗ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੱਛਮੀ ਦੇਵੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸ਼ਕਸੀਅਤ, ਹਿੰਦੂ ਕੌਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਇਥੇ ਦਿੱਤੇ ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿੱਚ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਹੀ 'ਹਰਿ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਨਾ 123-24 ਤੇ 43ਵੇਂ, 44ਵੇਂ ਅਤੇ 45ਵੇਂ ਬੰਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਚਾਤਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਅਤ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਇਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈ:

ਸ੍ਰੀ ਯੁਤ ਚਤੁਰ ਭੁਜਾ ਬਪੁ ਪਾਯੋ । ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਕੋ ਗਰ ਮੈਂ ਲਾਯੋ। ਜੁਗਤਿ ਸਭੀ ਭਗਵੰਤ ਸਿਖਾਈ । ਹਰਿਮੰਦਰ ਇਹ ਭਾਂਤਿ ਬਨਾਈ ॥43॥

ਭਾਵ: ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਚਾਰੇ ਬਾਹਾਂ ਖੋਲ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾ ਲਿਆ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਕਿਵੇਂ ਬਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਚ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਆਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਸਿਖਾਈ।

ਦੇਹਰਾ॥ ਹਰਿਮੰਦਰ ਕੇ ਚਾਰਿ ਦਰ ਸੁੰਦਰ ਰਚੇ ਅਪਾਰ। ਤਲਾਵ ਮਧਿ ਮੰਦਰੁ ਰਚੇ ਕਰਹਿ ਪੁਲ ਸੁਖ ਧਾਰਿ ॥44॥
ਇਹ ਮੰਦਰੁ ਮਮ ਰੂਪ ਹੈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਇਹ ਨਾਮੁ। ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਇਹ ਠਾਂ ਰਹੈ ਨਿਸਿ ਦਿਨ ਆਠੋ ਜਾਮ॥45॥

ਭਾਵ: ਭਗਵਾਨ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਹਰਿਮੰਦਰ ਦੇ ਚਾਰ ਸੋਹਣੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬਣਾਵੋ, ਸੁਖ ਨਾਲ ਪੁਲ ਬਣਾਕੇ, ਤਲਾ ਵਿੱਚ ਮੰਦਰ ਬਣਾਓ। ਇਹ ਮੰਦਰ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਹੈ। ਸਭ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਿਨ ਰਾਤ ਅਤੇ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਇਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਜਿਸ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਕੂੜ ਦਾ ਪੁਲੰਦਾ ਸਮਝ ਕੇ ਪੰਥ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲੇ ਹੁੰਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੁਠ ਅਤੇ ਪਾਪ ਦੀ ਸਾਜ਼ਸ਼ੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ, ਆਪ ਛਾਪਕੇ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਭੁਲੇਖੇ ਲਈ ਲਿਆ ਸਜਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਬੋਰਡਾਂ ਤੋਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਟਾ ਕੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਯਾ ਪਰਚਾਰੀ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੈ? ਪਰ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਨਹੀਂ 'ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ' ਹੈ। ਜਿਥੇ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਨਤ ਮਸਤਕ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਮਤਿ ਮਲੀਨ ਹੈ, ਮਨਮਤਿ ਹੈ, ਇਹ ਮੈਂ ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿਓ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ॥

S. UJAGAR SINGH GILL REMEMBERED

AASA (Asian American Seniors Association) organized a memorial for departed Sardar Ujagar Singh Gill on January 30th, 2011 at Palatine Public Library to a house full of people. Sardar Gill was 87 years old when he passed away on Nov 28th, 2010. Sardar Gill was suffering from some age related and some chronic ailments but never complained, yet stayed in full Chardhi Kila. He wasn't shy about discussing his health issues. Room was full of many prominent members of Sikh and non Sikh communities and all said, 'they learned something from Sardar Gill'. Program started at 1:30 pm and lasted until 5pm when the library closed. Every one shared their memorable association with Sardar Gill. Program was presided over by Sardarni Surjit Kaur Gill, widow of Sardar Gill and Prof. Jaginder Singh Ramdev, President AASA. Program started with a moment of silence and Ardas by Sardarni Gill. Program was conducted by Thakar S Basati.

Dr. Inderbir Singh Gill, elder son of Sardar Gill welcomed the audience, thanked AASA and gave short introduction about life of Sardar Gill. Sukhmel Singh Atwal, Ex-President Punjabi Cultural Society of Chicago spoke about the support of Gill family to Punjabi Culture. Matt Flamm, Lawyer and Executive Director of Palatine Township Democratic Organization spoke about interest of Sardar Gill to learn about the Democratic values of his adopted land. Mrs. Surinder Kaur Sangha, Ex Trustee of Sikh Religious Society spoke about the fearless and selfless interest of Sardar Gill to help improve respect of Senior Citizens in community. She also read a poem about the love and respect of senior citizens. Sardar Gill has openly supported the use of benches in Gurdwaras for the comfort of people who could not sit on floor cross legged due to health problems. He kept copy of a Hukamnama from Shri Akaltakhat Sahib allowing use of benches.

Dr. Baldev Singh said, "Even though he knew Gill Sahib for a short period of time, yet he learned many valuable things about Sikhi from Sardar Gill." S. Mat Singh Dhillon, member Constitution Implementation Committee Sikh Religious Society Chicago also read a poem and appreciated the efforts of involvement of Gill family in community affairs. Bob Wolfe, close friend of Prof. Jaginder Singh Ramdev said, "Every time he saw Mr. Gill, he was always smiling". Jeff, colleague of Ms Mandeep K Gill, conveyed his condolences on behalf of her colleagues and wished the family well during these tough times.

Prof. Jaginder Singh Ramdev requested Dr. Navdeep K Sandhu, Librarian at Sikh Religious Society Palatine, to say few words. She said, "Because she is Gill also, Sardar Gill always called her his daughter." Sardar Gill wrote 3 books. Some one came to her library and read Sardar Gill "Evolution of Khalsa, Sufferings and Successes". He wanted to meet the author Sardar Gill to express his

gratitude for writing the book. She told him, "It is too late. Sardar Gill is no more". In the book are the writings of non Sikhs about Shri Guru Granth Sahib. Sardar Gill got the book published with his own money, had it delivered in US, Canada and distributed free of cost. It is also available in Punjabi, translated by S Gurcharan Singh Jaitu.

Prof. Jaginder Singh Ramdev talked about his association with Sardar Gill. He mentioned that they both used to discuss many ills that has creped in to Sikhism. Sikhi is not supposed to have rituals, now rituals are every where in Gurdwaras and in real life. People have strayed away from real Sikhi of Baba Nanak, and Gill Sahib showed his concern about it. That is why he stood with Gurbux Singh Kala Afgana, S Joginder Singh, editor The Spokesman and S Hardev Singh Shergill, editor of Sikh Bulletin. Sardar Gill used to make copies of Sikh Bulletin and pass it to other .people. Prof.Ramdev said, "Now he doesn't have any one to share those concerns." They didn't always agree on every thing. Sardar Gill had his own way of disagreeing. He never imposed his feelings on others. He had subtle way of letting others know that he doesn't agree with their thoughts. He believed in "Sanjh Keeje Guna Keri". Make relationship with ones good qualities not with their shortcomings.

S Gian Singh Sehra, member Shere Punjab Sports club complemented The Gill Children of their inherited values from their parents. S Gur Singh, Owner of Allstate Insurance Agency, talked about the knowledge and belief of Sardar Gill in Sikhi. Sajid Chaudhary, co-host of Global Punjabi Milaap, spoke about Gill Sahib' participation in other communities and their well being. Gill Sahib used to go with us to Eid celebrations and functions of Metro Asian Family Services. He participated in many activities of AASA. Any time AASA hosted an event, Gill Sahib was in the forefront. He went with us in city of Chicago to celebrate with city officials.

Prof Kulwant Singh talked about Gill Sahib's involvement in the formation of Singh Sabha International. Prof.Hundal said, "he enjoyed visiting Gill Sahib at his place in Ludhiana. It was Gill Sahib who took Prof.Hundal to see Prof.Gurnam Singh Mukatsar and inspired him to participate actively in Sikh affairs. It showed Gill Sahib didn't believe in caste system. He believed in equality of all. S. Sarwan Singh Raju said he looked forward to meet Gill Sahib every Friday when they would sit to do Gurbani Vichar. He also mentioned about Gill family's contribution to feeding the homeless at Salvation Army head quarters and his efforts to raise awareness about Sikhs contribution in World Wars.

Gill Sahib also believed in "Love thy neighbor". His neighbor Shri Ashok Gupta couldn't be there, so he wrote letter and had his wife Mrs.Surinder Kaur read it to audience. Mr.Gupta is a Pharmacist, so any questions about medicines;

Mr.Gupta was the source of information for medicines. Mrs.Gupta also reminded audience to take care of their parents when they are around rather than repenting later on."Parents do all they can to provide good education, good home to their children, so when time comes children should be there to help parents. Gill children did everything for him he needed."

S Narinderpal Singh Marwaha, ex trustee of Sikh Religious Society said Gill Sahib was true well wisher of humanity. He truly believed in "Sarbat Da Bhalla"(Well wishes for every one) for every one.

Dr Swaranjit Singh,President of IFCAPS said Gill Sahib was great supporter of conflict resolution thru peace. He was man of few words, didn't like arguments, but always made his point with out fear of any retribution. Ginny Kaur Singh spoke about Gill Sahib's involvement with children learning Gurbani and teaching them the right thing. He would sit for hours listening to Gurbani even during his tough days. She sang few lines of Hindi songs reminding us of unknown place we disappear after death.Dr. Gurdial Singh Basran, another family friend, spoke about their association from back home and how Gill family fully supports good causes here and in India. Dr.Richpal Singh Bajwa said, "Dr.Inderbir was his student in Veternary" He said, "Gill Sahib firmly believed in The Truth. Truth always had upper hand with him. He will not settle for anything less than Truth. He will take full stand for it." S Bhupinder Singh Hundal thanked Almighty for sending such a great human being on this earth. He was happy to know Gill Sahib even though for short period of time. Many more people wanted to share their association with Gill Sahib, but due to time constrain, we had to close the function at 5pm.

Gill Sahib also helped contribute Punjabi Books in Palatine Library. He was contributor to Baba Banda Singh Bahadur memorial in Chapparchirhi Punjab, India. Although he was Lawyer by Profession, he gave up practice as Lawyers some time had to twist The Truth. He took up position in rehabilitation of Refugees from 1947 division of India. As Gill Sahib never accepted bribery, so some people weren't happy with him as they could not make money. He believed in honest living within ones means. Gill Sahib is survived by his wife Sardarni Surjit Kaur, Dr.Inderbir Singh, Dr.Pardeep Singh and daughter Ms.Mandeep Kaur.Many email messages were also displayed written by his well wishers.

Thakar S Basati
847-736-6092
Basatit@aol.com
